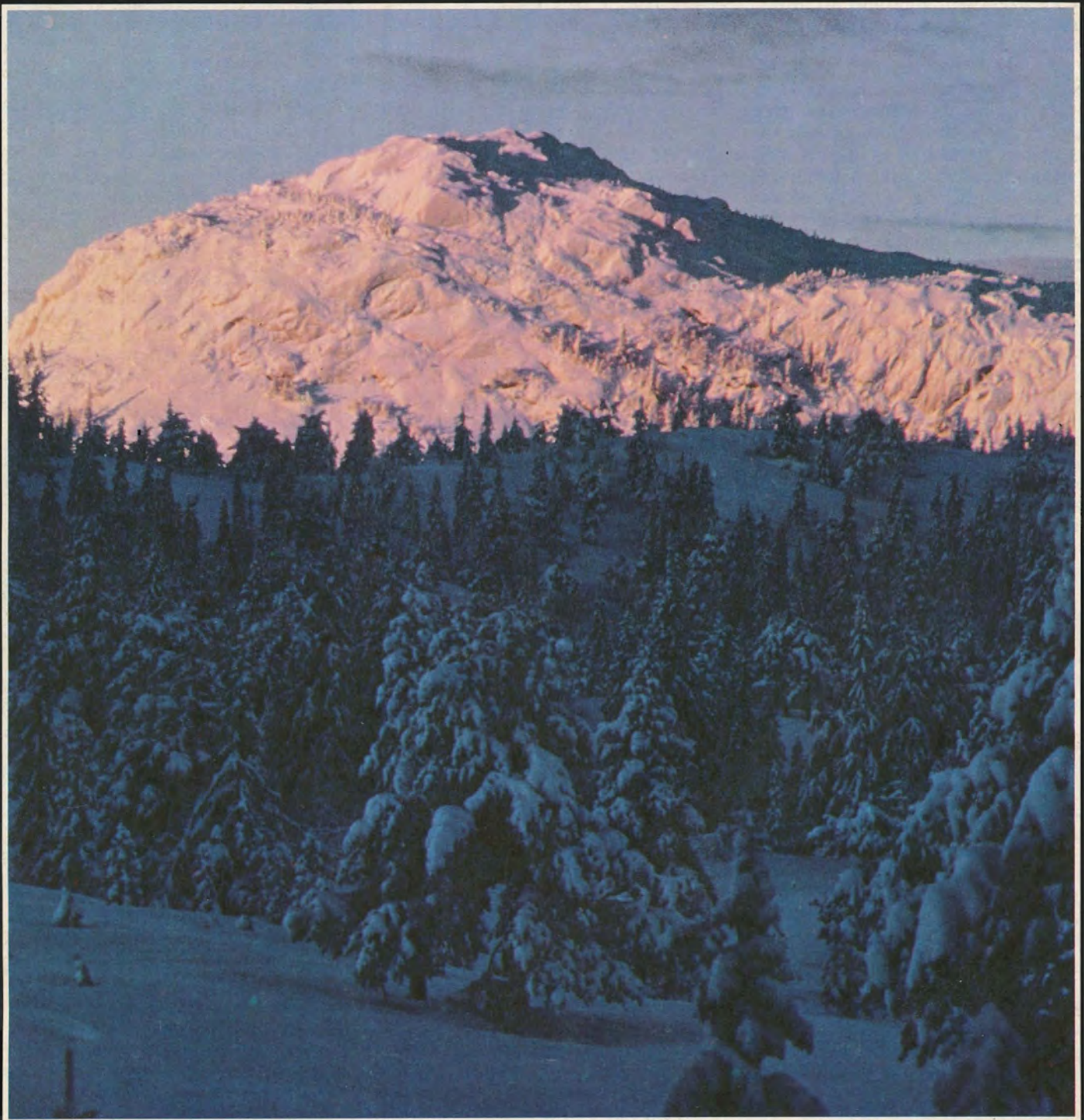

NORSK NATUR

Nr.1 Februar 1982

ISSN 0549-687X

Norges Naturvernforbund

Norges Naturvernforbund, naturvern og Altasaken

AV THORBJØRN PAULE

I Nationen 29.12. 81 gjengis en samtale jeg har hatt med avisa under overskriften «Kampen om Alta har avsporet naturvernet».

For en nærmere oppklaring i saken og i den hensikt å rydde unna eventuelle misforståelser som måtte ha oppstått på bakgrunn av intervjuet, finner jeg grunn til å understreke at mine utsagn ikke har noen brodd mot Folkeaksjonen og aksjonistene. Det er nødvendig å presisere at jeg forstår de menneskene som har følt seg nødt til, som en siste utvei, å ta i bruk sivil ulydighet som kampmiddel for å søke å forhindre en unødvendig og skadelig utbygging. Det bør være et tankekors for oss alle at flere tusen mennesker har funnet det nødvendig å aksjonere i Stilla.

Myndighetenes behandling av Altasaken har vært særdeles kritikkverdig. Dette gjelder både konsekvensbehandling, A-regjeringens oppfølging av eget utbyggingsvedtak og H-regjeringens videre håndtering av saken. I tilknytning til konsekvensbehandlingen vrir det av feil og mangler. Begrepet fusk er kanskje mer dekkende for enkelte forhold i denne forbindelse. Og det er begått direkte lovbrudd fra myndighetenes side i Altasaken.

Når det gjelder de to regjeringene, kan det konstateres at de ikke har funnet viktige nok grunner til, som det eneste rimelig og akseptable, å avvente en endelig dom i Høyesterett i skjønssaken.

Når jeg i Nationen-intervjuet hevder at kampen om Alta har avsporet naturvernet, har det sin bakgrunn i følgende forhold. Hele tiden har de vært fokusert på aksjonene (politiaksjonene inkludert). Sakens realiteter har kommet i annen rekke. Hvor ble det for eksempel av pressedekningene fra behandlingen av skjønssaken i Alta herredsrett og i Høyesterett? Og hvor var massemedia under Althøringen i fjor høst? Spør du mannen i gata hva han forbinder med Altasaken, vil han svare aksjonene. Når jeg rundt omkring snakker med den vanlige kvinne og mann blir jeg nærmest alltid like for-

undret over hvor lite de vet om selve saken og bakgrunnen for konflikten. Den store oppmerksomheten aksjonen i Alta har fått, har også medført en dårligere dekning av andre store og viktige naturvernsaker.

I mange menneskers bevissthet er naturvern forbundet med Altaaksjonene og intet eller lite annet. Det settes med andre ord likhetstegn mellom naturvern og sivile ulydighetsaksjoner. Dermed er ikke veien lang til å kople Naturvernforbundet og Folkeaksjonen. En slik kopling gjør seg gjeldende hos svært mange – dessverre.

Nordmenn har generelt vanskelig for å godta sivile ulydighetsaksjoner og konfrontasjoner slik vi har hatt i Alta. Folk flest har også en inngrodd respekt for øvrigheta. Hos det store gross har derfor aksjonen (konfrontasjonene) etter hvert virket negativt for naturvernet – i alle fall så langt.

Folkeaksjonen har sin nisje i naturvernarbeidet og består av aksjonsgrupper dannet ene og alene for å forhindre en utbygging av Alta/Katokeinovassdraget. Naturvernforbundet er en permanent og stabil organisasjon (stiftet 1914) som behandler tusenvis av naturvernsaker årlig. I prinsippet er forbundets arbeidsområde ubegrenset. En organisasjon som Norges Naturvernforbund kan ikke bruke sivil ulydighet som arbeidsform. Vi arbeider innenfor allment aksepterte og lovlige rammer, vi skaffer fram motekspertise og framlegger begrunnede alternativer når dette anses nødvendig.

Naturvernforbundet har medlemmer fra hele det politiske spekteret, og slik skal det være i en partipolitisk nøytral og uavhengig organisasjon. Våre medlemmer har forskjellige syn på sivil ulydighet. Vi har hatt en nedgang i medlemstallet i 1981. En del har begrunnet sin utmelding med forbundets engasjement i Altasaken, delvis basert på misforståelser om vårt forhold til Folkeaksjonen og sivil ulydighet. Færre medlemmer har gitt oss mindre inntekter fra kontingenter og dermed mindre kapasitet til å arbeide med naturvernoppgaver. På denne måten har

NORSK NATUR

Nr. 1 – Februar 1982 – 18. årg.
Tidsskrift for
natur- og miljøvern

Utgitt av
Norges Naturvernforbund

Ansvarlig redaktør:
Ragnar Frislid

Redaksjonssekretær:
Sylvi Struksnes

Redaksjonsutvalg:
Bredo Berntsen, Trond A. Svensson, Ragnar Vik, Espen Wæhle, generalsekretæren og redaktøren.

AV INNHOLDET

Kystselen	4
Alta og avisene	7
Nasjonalparkene	8
Friluftsliv	10
Golf i Maridalen	12
Jordbruk og naturvern	14
Energi og vannkraft- utbygging	16-17
Elg og flatehogst	18
Preparantene	19
Maur på svaberg	22

Norsk Natur utkommer med
seks nummer årlig.
Årsabonnement kr. 75,-
(Medlemsskap
inkluderer abb.)
Enkelt-eksemplarer kr. 13.50.

Trykt i offset hos
FABRITIUS A.S., Oslo

Forsiden: Foto Fred Friberg.

Altasaken vært en belastning for Naturvernforbundet og dermed naturvernet.

For Norges Naturvernforbund avsluttes Altasaken formelt gjennom Høyesterettsdommen. Men uansett utfallet her vil Naturvernforbundet følge demokratiets vanlige spilleregler også i framtiden. ♣

Det var en klokkehatt!

Mange har sikkert undret seg over hvilken liten sopp som er avbildet på Norsk Naturs forside (nr. 5 1981).

Det som med sikkerhet kan sies ut fra bildet er at det dreier seg om en klokkehatt, men hvilken art av klokkehattslekten (*Galerina*) kan ikke avgjøres uten å mikroskopere materialet. Klokkehattslekten er stor, hvor mange arter som fins i Norge vet vi ikke, men vel 25 er registrert bare i høyfjellet. De aller fleste er små, spinkle og mer eller mindre gule eller gulbrune med gjennomskinnelig radiærstripet hatt. De er vanlige på mose i skog og på myr og noen regnes for å være svært gode indikatorarter på forskjellige vegetasjonstyper. Som en kuriositet kan nevnes at en klokkehatt var hovedargumentet for å få omlagt en motorvei-trasé i Nederland for noen år siden. Det dreide seg om en art som tidligere bare var kjent fra USA og som ble funnet i Nederland i en svært spesiell naturtype som man av flere grunner ønsket å bevare.

Gro Gulden

På heltid mot naturvern

Skogtekniker Kåre Laugen, Steinkjer, er vår første heltidsansatte antinaturverner, i følge «Adresseavisen». Laugen er ansatt som utmarkskonsulent av grunneierorganisasjonene, og hans hovedoppgave det siste halve året har vært å arbeide for reduksjon av foreliggende verneplaner i Nord-Trøndelag.

Ørn farlig for folk og fe!

«En ørnstamme som holder til i fjellene omkring Loen i Nordfjord er farlig både for dyr og mennesker», meldte flere aviser tidligere i vinter. Bakgrunnen for historien er at en ørn hadde satt klørne i gamlekatten på en gard i Stryn.

«Norsk Natur» i ny skikkelse

Norsk Natur møter det nye året i nytt format. Vi er blitt standardisert, som de fleste andre, og vil heretter presentere oss i A4. Noen vil sette pris på denne forandringen, andre vil beklage at vi ikke lenger skiller oss ut fra mengden på samme måte som før. At det nye formatet er mindre hendig er også en innvending vi må vente. Og mange vil undre seg over *hvorfor* vi har gått til denne endringen.

Svaret er enkelt: Når vi har endret format, er det utelukkende basert på økonomiske forhold. Vi går over til en trykkmetode (rotasjon) som er rimeligere når det gjelder trykksaker i forholdsvis store opplag. Men rotasjonsmaskinen opererer bare i standardformater – vil vi gå utenom den slagne landevei innebærer det at papir må skjæres bort og går til spille. Det har vi funnet uforvarlig. Og derfor fremtrer Norsk Natur nå i et format som er større og billigere enn før.

Av økonomiske grunner har styret også besluttet at Norsk Natur heretter skal ta annonser. Vi er ikke bare glad for dette, og vi regner med at mange lesere vil reagere negativt. Men vi tror også at en viss (og begrenset) annonsemengde kan bidra til å trygge tidsskriftets økonomi, og gjøre det mulig å lage et bedre tidsskrift.

Har du en mening?

Vi tror at de aller fleste av våre medlemmer har en mening med det når de har valgt å støtte Norges Naturvernforbund. Og vi tror at mange av dem har tanker, idéer, meninger, synspunkter og kunnskaper som de ikke bør brenne inne med.

Kanskje du kan hjelpe oss til å lage et bedre tidsskrift? Vi tar med glede i mot meningsyttringer (jo kortere jo bedre, og jo større sjanser for å få meningene på trykk), og også annet stoff innenfor vårt arbeidsområde. Og har du idéer til artikler, reportasjer o.l., så ta gjerne kontakt med redaksjonen så vi kan snakke om saken!

Norges Naturvernforbund

Gateadresse: Akersgt. 63, Oslo
Postadresse: Boks 8268 Hammersborg, Oslo 1
Telefon sekretariat/redaksjon: 33 79 32
Telefon salg: 33 10 27

Postgiro 5094602
Bankgiro 6001 05 70835

Generalsekretær: Torbjørn Paule
Kontorsjef: Roar Sæther
Konsulent: Thor Midteng
Organisasjonssekretær: Per Valset
Informasjonssekretær: Sylvi Struksnes

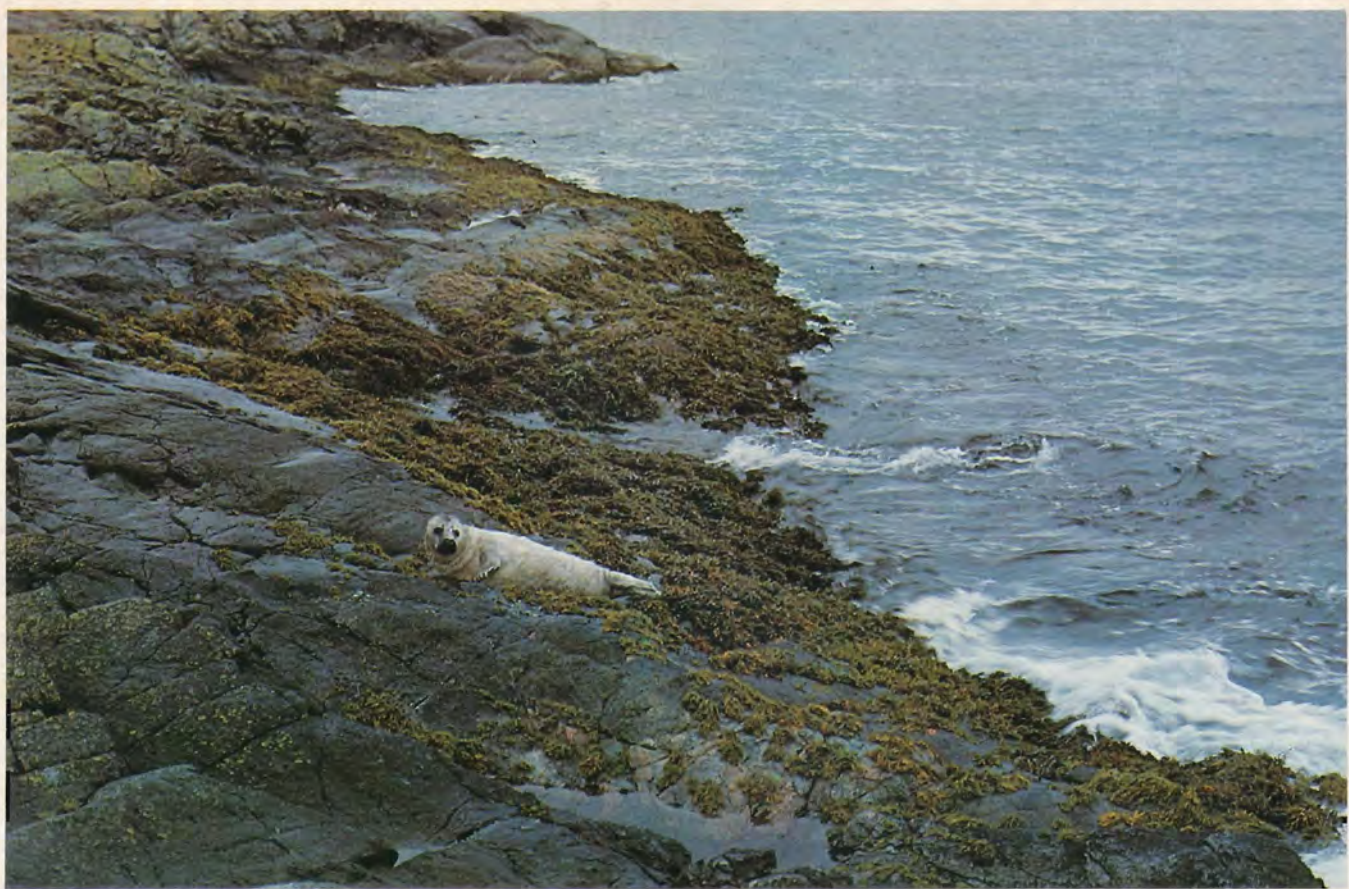
Medlemskontigent

Personlig medlem pr. år. kr. 75,-
Familiemedlem (Hovedmedlems ektefelle eller hjemmenværende barn under 25 år) pr. år. 10,-
Organisasjoner, bedrifter o.l.
Minimum pr. år. kr. 500,-

Medlem av Norges Naturvernforbund er automatisk også medlem av den kretsforening (fylkesforening) vedkommende sokner til:

Aust-Agder Naturvern
Vest-Agder Naturvern
Rogaland Naturvern

Vestlandske Naturvernforening
Sogn og Fjordane Naturvern
Møre og Romsdal Naturvern
Sør-Trøndelag Naturvern
Nord-Trøndelag Naturvern
Nordland Naturvernforening
Troms Naturvern
Finnmark Naturvern
Oppland Naturvern
Hedmark Naturvern
Buskerud Natur- og Miljøvernforening
Telemark Natur- og Miljøvern
Vestfold Naturvern
Østfold Naturvern
Østlandske Naturvernforening
Natur og Ungdom

KYSTSEL I NORGE

AV NILS RØV

Forvaltningen av vår ville fauna har nå i en årrekke stått sentralt i naturverndebatten. Betydelige forandringer har skjedd både når det gjelder folks holdninger til de ville dyrearter og forvaltningen av dem. Det er nå alminnelig godtatt at bl.a. våre store rovpattedyr har rett til å leve i livskraftige bestander, og vi har vært

vitne til en oppbygging av rovviltstammene som vi for bare få år tilbake neppe har trodd var mulig. Dette skyldes bl.a. at naturvernargumenter har fått gjennomslagskraft hos myndighetene. Dette er også grunnen til at vi har fått en ny viltlov som bygger på prinsippet at alle dyrearter i utgangspunktet skal være fredet.

Men en viktig dyregruppe er blitt holdt utenom naturverndebatten. Denne gruppen omfattes heller ikke av det nye forvaltningsprinsippet i viltloven. Dette gjelder de sjøpattedyrene som er knyttet til våre kystområder. Jeg vil her gi en kort orientering om våre typiske kystseler, steinkobbe og havert.

Disse artene har gjennom århundrer vært gjenstand for omfattende jakt og fangst i vårt land. Tidligere ble de særlig beskattet på grunn av verdien av skinn, spekk og kjøtt. I de siste årtier inntil fredningsbestem-

melser ble innført i 1973, er de også i stor grad blitt forfulgt og lokalt utryddet på grunn av den skade de gjør ved å ødelegge fiskeredskap, stjele fisk fra fiskgarn o.l. og å konkurrere om fiskeressursene. Særlig det siste er en påstand som neppe er holdbar, i hvert fall ikke med de selbestander vi har langs våre kyster.

Selbestandene på norskekysten.

Den første totalregistrering av selbestandene i Norge ble foretatt av Per

Øynes i 1963–1966. Han konkluderte med at steinkobbebestanden i Sør-Norge var redusert til «bare rester av en tidligere god bestand», og at den ellers, bortsett fra i Møre og Romsdal, var på vei mot total utryddelse. I hele landet anslo Øynes steinkobbebestanden til litt under 4500 dyr.

Etter at bestanden av havert i landets viktigste yngleområde, Froøyene på Trøndelagskysten, var blitt redusert til et minimum, ble det i 1953 vedtatt å totalfredet denne arten i Sør-Trøndelag fylke. Dette førte til

at bestanden allerede i 1964 var betydelig større. Øynes antok at det på den tiden ynglet ca. 330 havertthunner i dette området. Dette var ca. halvparten av den antatte ynglebestanden mellom Lofoten og Frøya. Havforskningsinstituttet har antatt at en sannsynlig årsproduksjon i det samme området pr. 1979 er ca. 700 unger, et tall som ikke er vesentlig forskjellig fra Øynes sitt anslag i 1964. En sammenlikning av de to undersøkelsene må imidlertid gjøres med forbehold. Det er blitt hevdet at det er skjedd en betydelig økning i havertbestanden i de senere årene. Denne påstanden synes å være mangelfullt dokumentert ut fra de foreløpige resultater som foreligger fra Havforskningsinstituttet. Det samme kan sies om steinkobbebestanden i de områdene der havforskerne har foretatt tellinger (Møre, Trøndelag og Nordland). Det er likevel trolig at det lokalt kan ha skjedd bestandsøkninger, men det mangler nøyaktige tellinger over flere år som kan dokumentere dette.

Inntil resultatene av de siste seltellingene foreligger kan en gå ut fra at vi har minimum 3000 havert og 4500 steinkobber i vårt land. Dette er et grovt anslag som ikke må tas bokstavelig. Tallene gjelder ett år gamle og eldre dyr.

Forvaltning

Kystselene forvaltes i dag av Fiskeridirektoratet som er underlagt Fiskeridepartementet. Selartene omfattes ikke av viltloven hvor det såkalte «speilvendingsprinsippet» gjelder, og som dessuten gir adgang til vern av viltets biotoper. Den høyeste myndighet ved forvaltningen av de landlevende pattedyr er Miljøverndepartementet, mens altså kystselene sorterer under firskeimyndighetene. Naturvernforbundet vil trolig foreta en nærmere vurdering om hvorvidt også de sjøpattedyrene som er knyttet til kysten bør forvaltes av naturvernmyndighetene.

Med hjemmel i lov av 1951 ble det vedtatt generelle forskrifter om fredning av sel først i 1973. Jakt på steinkobbe og havert er nå tillatt i tiden 30. nov.–1. mai i kystområdet fra og med Møre og Romsdal til grensen mot Sovjet. Sør for dette området er begge artene totalfredet. Det er likevel tillatt å avlive sel som gjør skade i fiskeredskaper i sjøen, uten hensyn til fredningsbestemmelsene. Dessuten er det hele året lov å avlive sel som oppholder seg i vassdrag hvor det går laks, sjørret eller sjørøye.

Forskning

Størstedelen av selforskningen foregår i dag ved Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt i Bergen hvor det er en egen seksjon for sjøpattedyr. Ved Zoofysiologisk Institutt i Oslo blir det gjort en del undersøkelser over selenes fysiologi. Fra og med 1977 har Havforskningsinstituttet hatt gående et eget prosjekt: Kystselene og fiskeriene, som finansieres av Norges Fiskeriforskningsråd. Prosjektets siktemål er å kartlegge og vurdere bestandene av steinkobbe og havert og gi grunnlag for en vurdering av selforekomstenes innvirkning på kystfisket ved be-

skatning av fiskeforekomstene, spredning av kveis og skade på fiskeredskaper. Sentralt i prosjektet har vært parasittproblemet. Den såkalte torskekveisen er en parasittisk rundorm som går i muskulaturen på torskefisker og som nå i flere år har skapt betydelig problemer for kystfisket på deler av kysten. Parasitten formerer seg i magesekken til marine pattedyr, særlig havert. Mindre krepsdyr og fisk er mellomverter. Havforskerne antar at det er skjedd en betydelig økning i kveisinfeksjonen bl.a. hos kysttorsk, og at dette skyldes en økning i selbestandene, særlig havert. Selprosjektet skulle

Bildet på motstående side: Yngleplass for havert på Trøndelagskysten. Øverst på denne siden: Ukegammel havertunge.

Nederst: Steinkobber i sitt rette element. Alle fargebilder: Nils Røv.

være foreløpig avsluttet i 1980. Det er imidlertid også blitt foretatt seltellinger i 1981, i Sør-Norge og de to nordligste fylkene. Det er gitt ut et par publikasjoner og en rekke foreløpig rapporter fra undersøkelsene. De endelige resultatene ventes å bli publisert med det første.

Det bør også nevnes at Sør-Trøndelag fylke har finansiert noen registreringer av havert i dette fylket i forbindelse med fredningsplaner.

Desimering av kystsel

Etter anmodning fra Fiskeridirektøren utarbeidet Havforskningsinstituttet en foreløpig tilråding om regulering av selbestanden på norskekysten. En anså det nødvendig snarest mulig å komme i gang med reduksjoner av selbestandene. Det ble foreslått å avlive 990 steinkobber og 1200 havert i yngletiden for disse artene, noe som førte til at det ble gitt dispensasjon fra fredningsbestemmelsene. Avlivingen startet i 1980 og ble intensivert i 1981.

I Møre og Romsdal ble det vedtatt å redusere de mest tallrike lokale bestandene med 75 % og i Trøndelag og Nordland med 50–75 %. På Froøyene ble det foreslått å redusere havertbestanden med 50 %. I Trøndelag og Nordland ville en redusere de viktigste bestandene av denne arten med 75 %. Det kan nevnes at ca. halvparten av de kjente havertforekomstene yngler på Froøyene på Trøndelagskysten.

Protester fra naturvernhold

Naturvernforbundet ble orientert om den avlivingen av steinkobbe som foregikk i Møre og Romsdal i 1981. Forbundet sendte en anmodning til Fiskeridirektoratet om å avbryte avlivingsprogrammet inntil videre. Dette ble begrunnet med at avlivingen foregikk i yngleperioden i en tid da ungene var nær knyttet til mødrene. Det ble også reist tvil om hvorvidt den påståtte bestandsøkningen var tilstrekkelig dokumentert. En mente også at saksbehandlingen ikke hadde foregått på en betryggende måte, bl.a. var ikke saken blitt sendt ut til høring til flere instanser som naturlig burde få uttale seg på forhånd. NNV's anmodning ble ikke imøtekommet, men det ble opplyst at havforskningsinstituttet skulle få saken til uttalelse. Det gjenstår å se hvordan denne saken utvikler seg. I 1981 ble det avlivet ca. 200 steinkobber i fylket (foreløpige oppgaver).

Havertens kasteplasser i Trøndelag ligger hovedsakelig innenfor Froan naturreservat og landskapsvernområde, hvor alle dyrearter er totalfredet. Disse områdene er fredet bl.a. for å verne om kasteplassene og leveområdene for sel. Forvaltningsmyndighet for de fredete områdene er Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Fiskeridirektøren måtte derfor søke fylkesmannen om dispensasjon fra

De to selene

To selearter har fast tilhold langs norskysten – havert og steinkobbe (fjordsel).

Haverten (bildet) kan bli opptil 3 m lang og omkring 300 kg. Hos steinkobben kan en stor hann være opptil 1,90 m lang og veie 130 kg. Begge artene formerer seg forholdsvis langsomt, og får sjelden mer enn en unge pr. fødsel.

fredningsbestemmelsene, noe som ikke umiddelbart ble gitt. Fylkesmannen mente at denne saken var så viktig at han ba Miljøverndepartementet uttale seg. På et møte mellom Miljøverndepartementet og Fiskeridepartementet siste høst ble bl.a. denne saken drøftet. En ble enig om at departementet skulle be fylkesmannen om å utarbeide et forslag til forvaltningsplan for haverten på Froan i samråd med Direktoratet for Vilt og Ferskvannsfisk og det rådgivende utvalg for Froan (hvor bl.a. DKNVS - Museet i Trondheim og Havforskningsinstituttet er representert). Det ble videre stilt et beløp til disposisjon for 1981 som kunne benyttes til dette formålet. Det ble umiddelbart satt i gang inn-

samling av ytterligere dokumentasjon av bestandsforhold og parasittinfeksjon hos torsk. Såvidt vi vet vil Fylkesmannen med det første foreslå overfor Miljøverndepartementet hvordan han har tenkt å løse denne oppgaven.

På naturvernhold vil det være viktig å følge med i denne saken fordi den har prinsipiell betydning for forvaltningen av våre kystselarter i framtida.

NNV's kystselutvalg

For å kunne holde seg løpende orientert om forvaltning og forskning omkring kystselene har forbundet satt ned et eget utvalg. Til nå har utvalget bl.a. behandlet desimeringen av sel i Møre og Romsdal og forvaltningsplanen for havert i Froan. Utvalget har særlig pekt på viktigheten av å kunne dokumentere de påståtte bestandsøkningene hos steinkobbe og havert og skadeomfanget på fiskeriene.

Kystselene i framtida

I store deler av Europa er selene truede dyrearter. Det har vist seg at de er særlig sårbare overfor miljøgifter, noe som i dag truer bestandene i Østersjøen. Heldigvis ser ikke dette ut til å være noe problem på norskekysten foreløpig. Vi vet imidlertid at selen kan være utsatt for oljeforurensning. En stor del av havertungene på Froøyene har hatt oljeflekker i pelsen, og forrige vinter ble en oljedrept havert funnet på Helgelandskysten. Det er viktig at dette forholdet blir nærmere gransket.

Bestandene i Norge er totalt sett små når vi betrakter vår lange kystlinje. Fortsatt er selen borte fra en del kystområder hvor den tidligere var tallrik. Men heldigvis er det flere tegn som tyder på at bestandene mange steder har tatt seg opp etter at de ble fredet, selv om det mangler konkrete tellinger som kan bevise dette.

Det er viktig at vi nå får en debatt om forvaltningen av kystselen, i likhet med den vi har hatt når det gjelder de store rovdyrene. Forvaltningsproblemene er på mange måter like. Det er nå godtatt at vi må kunne leve med et visst skadeomfang av rovdyrene for å kunne opprettholde livskraftige bestander. Det samme vil trolig være tilfelle når det gjelder sel. Hvor store bestander vi bør ha, er det vel ingen som kan gi noe godt svar på i dag. Og meningene vil sikkert være mange.

ALTA

og avisene

Av Bård Michaelsen

Utsyn over Altaelvas berømte gjel eller canyon. Foto Vidar N. Mathisen.

Makt over massemediene er en viktig politisk ressurs. Gjennom aviser, ukepresse og kringkasting formes vårt verdensbilde, våre holdninger, våre meninger.

Hvilket bilde av Alta-saken har Finnmarkspresen gitt sine lesere?

Finnmark har ingen differensiert dagspresse: Fylket har stort sett «et pravda i hver by». I Alta-saken er det bare i Alta-området leserne kan velge mellom norsk-språklige lokalaviser med ulike redaksjonelle standpunkter.

En kvantitativ innholdsanalyse av den norsk-språklige Finnmarkspresens *nyhetsdekning* av Alta-konflikten i en måned (januar 1981¹⁾) bekrefter det inntrykk mange sitter igjen med etter mange års Alta-strid: Fem av seks aviser (Høyre og A-presen) framstiller saken *systematisk* til fordel for utbyggingstilhengere, utbyggere, politi og motaksjonister. Den sjette, Altaposten (uavh.), favoriserer utbyggings-motstandere og demonstranter.

Ikke balanse

Alt nyhetsstoff avisene brakte om Alta ble analysert og plassert i

perspektivgrupper. Et tallmessig uttrykk for avisens balanse i nyhetsbehandlingen er differansen mellom positive og negative perspektive i prosent ($+ 100 =$ ensidig for utbyggingstilhengerne, $\div 100 =$ ensidig for motstanderne). Avisene fordelte seg slik:

Sagat (Ap) + 64
Finnmarken (Ap) + 48
Sør-Varanger Avis (Høyre) + 33
Finnmark Dagblad (Ap) + 28
Finnmarksposten (Høyre) + 25
Altaposten (uavh.) - 78

Stor meningsmakt

Nyhetsdekningen er ensidig. Og hva så? Effekten kan vanskelig måles, men utvilsomt har Finnmarkspresen *bidratt* til å bestemme hvilke sider ved konflikten i Alta fylkets innbyggere har vært – og er – opptatt av.

Samfunnsforskerne er enige om at massemedienes påvirkningseffekt må sees i sammenheng med lesernes nærmiljø; Omgangskretsen kan modifisere eller styrke budskapet i avisen. Medienes betydning som meningsskaper er minst hvis mottakeren tilhører et informasjons- og resurssterkt miljø, og det er reelle muligheter til valg mellom medier med ulikt syn. Mangelen på differensiert resse sammenhold med det forhold at finnmarkingene

scorer lavt på de fleste «ressursvariabelt», kan tyde på at lokalpressen, som altså bortsett fra i selve Alta er ensidig for utbygging, har stor meningsmakt. Kan-skje er det likevel ikke så uforståelig at så mange finnmarkinger (flertallet?) støtter utbyggingen?

Meningsmonopol

Høyre- og A-presen i Finnmark har den siste tiden skarpt kiritisert NRK og sør-norske aviser for ensidig propaganda for kampen mot utbygging. Kritikken skyter over mål, men den kan forstås: Den lokale mediemakt vil nødig miste sitt monopol på *Sannheten* om Finnmark, Alta-sak, naturvern og samerettigheter.

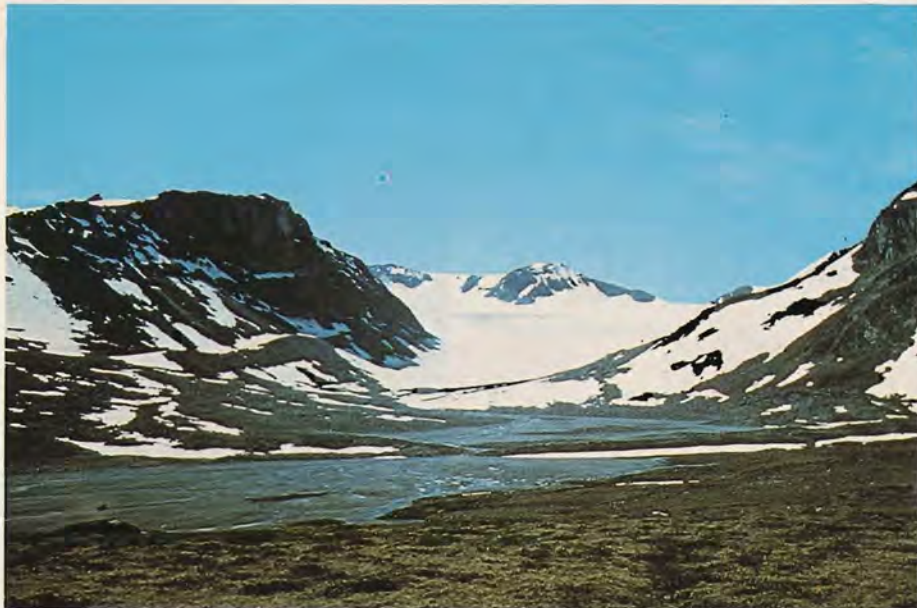
Men det bør den. Sør-norske medier bør i endå høyere grad rette søkelyset mot vårt nordligste fylke.

For den samiske befolkning har mediesituasjonen vært ekstra utilfredsstillende. Den samiske avisen Sami Aigi strir for å holde hodet over vannet. Sami Aigi har gjennom sitt tre år lange liv kjempet intenst for samiske rettigheter og derfor også for vern av Alta-Kautokeino-vassdraget. Et minstekrav til myndighetene når det gjelder samisk nyhetsformidling, er at Sami Aigi gis midler til å leve videre.

¹⁾ «Hvor skjev» En perspektivasanalyse av den norsk-språklige Finnmarkspresens nyhetsdekning av Alta-saken i januar 1981.

Mellomfagsoppgave i sosiologi av Bård Michaelsen, Universitetet i Oslo, november 1981.

*Veodalen med Veobreen i Jotunheimen, fjell-nasjonalparken fremfor noen.
Foto Øystein Aasaaren.*

HVA SKJER MED NASJONALPARKENE?

Opprettelsen av nasjonalparker har stått sentralt i arbeidet med områdevern.

I tillegg til å bevare og verne naturmiljøet er det en målsetting å gi mulighet for friluftsliv i mest mulig uberørt natur. Flere av nasjonalparkene våre ligger i attraktive områder for fjellturister, slik som Rondane og Jotunheimen nasjonalparker. Denne tosidige målsettingen kan medføre interessekollisjoner. På den ene sida skal naturen være mest mulig uberørt. På den andre sida vil området bli nytt til rekreasjon. Sjø om tilretteleggingen for friluftsliv er liten, vil områder med nasjonalparkstatus få økt publikumsinteresse, fordi naturen får en status som spesielt verdifull og interessant.

Nasjonalparkene opprettes i medhold av naturvernloven. I tillegg er det fastsatt «Alminnelige bestemmelser for nasjonalparker» (1967). Dette er mønsterbestemmelser som gir normer for de konkrete fredningsbestemmelsene for hver enkelt park.

Etter de alminnelige bestemmelsene skal:

- 1) landskapet være sikret mot tekniske inngrep og forurensninger
- 2) dyre- og plantelivet være beskyttet mot ødeleggelse og innføring av nye arter
- 3) det være et generelt forbud mot motorisert ferdsel med mindre dette skjer i politi- eller sikringsøyemed

- 4) tradisjonell næringsutøvelse som beiting, reindrift, fiske og jakt normalt være tillatt i den grad det er forenlig med fredningsbestemmelsene i det enkelte område

Disse bestemmelsene gir nasjonalparken en streng verneform.

Etter opprettelsen av Jotunheimen og Hardangervidda nasjonalpark er det gjort omfattende unntak fra de alminnelige bestemmelsene. I Hardangervidda nasjonalpark er det gitt rom for virksomhet som ut fra forutsetningene ikke bør tillates i en nasjonalpark.

Grunneiere med stølsrett har rett til for eget bruk å føre opp et husvære med uthus for jakt og fiske.

I forbindelse med næringsvirksomhet kan det også gis tillatelse til nydyrking, anlegg av veier for jordbruket, taubaner, telefon og kraftlinjer.

Det kan gis adgang til nødvendige tiltak for jakt og fiske næringen uten nærmere spesifisering.

I tillegg til dette er det også store muligheter for dispensasjon fra forbudet mot motorisert ferdsel.

Ved å sammenligne dette regelverket for Hardangervidda nasjonalpark (opprettet 1981) med reglene for Øvre Dividal nasjonalpark, vil en se at det er en svært stor spennvidde. Bestemmelsene for Øvre Dividal nasjonalpark ligger nært opptil de alminnelige bestemmelsene. Et område på ca. 100 km² i parken er

underlagt særlig strenge fredningsbestemmelser og her er det ikke tillatt med jakt eller tekniske inngrep av noe slag.

Dersom nasjonalparker legges i et område med tradisjonsmessige næringsinteresser, bør disse ressursene fortsatt kunne utnyttes. Men en forutsetning må være at ressursene utnyttes på det grunnlag som har vært og ved hjelp av tradisjonelle driftsmetoder.

Når det i enkelte nasjonalparker kan oppstå problemer omkring den tradisjonelle næringsutøvelsen, er det ofte fordi nye driftsmetoder blir tatt i bruk. Særlig gjelder dette bruk av motoriserte framkomstmiddel. Men ved opprettelsen av Hardangervidda nasjonalpark er regelverket gjort så lempelig at verneformen har mistet sitt særpreg.

Det som skal særmerke verneforma nasjonalpark etter naturvernloven er høy verneverdi og et høgt vernenivå. Grensene for en nasjonalpark må trekkes der det ikke lenger er mulig å oppfylle begge forutsetningene. Områdene som ligger i Hardangervidda nasjonalpark har uten tvil en høy verneverdi, men med de reglene som er gjort gjeldende, har de ikke fått et høgt vernenivå.

En har i dette området valgt å senke vernenivået for å kunne bruke betengelsen nasjonalpark på et så stort område som mulig. Bestemmelsene ligger nærmere opp til de en vil finne for et landskapsvernområde.

Når en har kommet i en slik situasjon, må en stille spørsmål om nasjonalpark er en riktig verneform her. Det riktige ville være å begrense området med nasjonalparkstatus slik at det er mulig å gjennomføre et høgt vernenivå. Resten av området må kunne gis status som landskapsvern-område.

I begrepet nasjonalpark ligger at det er ei nasjonal oppgave å forvalte området. Nasjonal styring har det vært i våre 14 først oppretta nasjonalparker. Direktoratet for statens skoger har i samråd med Miljøvern-departementet ansvaret for å forvalte disse parkene.

For Hardangervidda nasjonalpark er det bestemt å opprette lokale tilsynsutvalg. I Stortingsmelding nr. 43, 1978-79 heter det at «disse utvalg er tillagt myndighet til å avgjøre saker som ikke er av prinsipiell art eller særlig viktighet i forhold til disponeringen av nasjonalparken som helhet».

I forhold til de alminnelige bestemmelser for nasjonalparker kommer denne uttalelsen i et svært underlig lys når tilsynsutvalgene m.a. vil få adgang til å tillatte nydyrking, oppføring av uthus i landbruket, nødvendige tiltak for jakt og fiske-næring, motorferdsel og motorisert transport.

Tilsynsutvalget har plikt til å melde fra til skogforvalteren om de vedtak utvalget fatter, og skogforvalteren kan påklage vedtakene. Dette skulle være en sikkerhet for at utvalget ikke går ut over sin myndighet. Derimot er vi i tvil om skogforvalteren er den riktige kontrollinstans å bruke.

Forvaltningen blir mer komplisert dersom en nasjonalpark strekker seg over flere fylker og kommuner. Dette medfører at en vil få en rekke tilsynsutvalg og ulike skogforvaltere til å kontrollere disse. Samtidig vil vernebestemmelsene være de samme.

Den forvaltningsmodell som vi har i dag kan lett føre til koordineringsvansker ved at ulike organ har ulike oppfatninger, kapasitet og kompetanse. Det bør i framtida legges opp til å samle myndighet og ansvar langs en administrativ linje, dvs. Miljøverndepartementet, Miljøvernadministrasjonen hos fylkesmannen og det lokale oppsyn. Det lokale oppsyn bør dessuten styrkes med faglig kvalifiserte folk. I forvaltningssaker der disse organer ikke har nødvendig fagkunnskap, bør en trekke inn andre fagetater. ❀

DE ULIKE VERNEFORMENE

Grunntanken i naturvernet er at det skal være en økologisk fornuftig naturreserussforvaltning. Naturvernlovens formålsparagraf har en definisjon av naturvern som skulle være dekkende for dette:

«Naturvern er å disponere naturresursene ut fra hensynet til den nære samhørighet mellom mennesket og naturen og til at naturens kvalitet skal bevares for framtiden.»

I naturvernets barndom var det fredningen som stod sentralt, det «klassiske naturvern». I det offentlige naturvernarbeidet har i dag områdevern en sentral plass. Det er svært ulike typer av natur som det er ønske om å ta vare på. For å kunne dekke de ulike naturtypene med verneregler, er det i naturvernloven (1970) skilt mellom flere verneformer.

Naturreservater og naturminner har i prinsippet det strengeste vern. Med naturreservater vil en verne natur som er helt eller tilnærmet urørt eller som utgjør en helt spesiell naturtype. Det er i

dag opprettet flere typer reservater: Fuglereservater, myrreservater og skogreservater. For de to sistnevnte typene finnes det områder som er strengt vernet og andre som man ønsker å bevare i et bestemt suksessstadium og som derfor trenger skjøtsel for å bevare sin karakter. Naturminner er vernede, enkeltstående forekomster, og er altså ikke noe områdevern.

Nasjonalparker blir opprettet for å verne større urørte eller i hovedsak urørte områder, eller områder som særmerker seg ved sin egenart eller skjønnhet og som ligger på statens grunn. Det er i dag opprettet 15 nasjonalparker spredt over hele landet. Størrelsen varierer fra 9 km² (Ormtjernkampen) til ca. 3 500 km² (Hardangervidda).

Landskapsvernområder opprettes for å bevare egenartet eller vakkert natur- og kulturlandskap. Dette er den minst restriktive verneformen. Det skal fortsatt være et bruksområde, men bruken skal ikke vesentlig endre landskapets art eller karakter.

Hvor lett skal atkomsten til nasjonalparkene være? Ønsker vi slike transportmidler? Foto Morten Kolstad.

Totakts-friluftsliv eller naturvern

AV ERIK SOLHEIM

Marknad for næringslivet

Det verste plantene veit er botanikk, skal Knut Fægri (professor i faget) ha sagt. Ein annan variant av uttrykket ligg freistande nær: Det verste friluftsfolk veit er «botanikk» i tydinga definisjon av seg sjølve og det dei driv med.

Dette er kanskje ikkje så rart. Definisjonar har lag til å samle fleire i same sekken, og det kan passe dårleg både for dei som kjem inn i sekken og dei som blir ståande utanfor. Mange opplever gjerne friluftslivet som den siste resten av tilværet som eigentleg ikkje høyrer heime i nokon spesiell kategori. Definisjonar er avgrensningar, og kan lett bli stengsler for sjølve meininga med friluftslivet – om lag som galvanisert piggråd for den frie ferdselsretten.

På dette punktet er eg samd med plantene. Botanikk bør ikkje bli noko argument for å rydde ut artar som det ikkje står om i boka, som ikkje er komne med i det gode selskap. Men det meiner vel også botanikarane stort sett.

For den einskilde kan friluftsliv vere så mangt. Eg ser ingen grunn til å prøve å overtyde den lukkelege mann eller kvinne som promenerer med stakk og hund på Karl Johan – og kallar det friluftsliv – om at han eller ho er nok ute på eit heilt anna liv. Peter Wessel Zappfe seier ein stad at fjellklatring er meningslaust som sjølve livet, og det har han sikkert rett i. Å fange livet i ein meningsfull definisjon er neppe for jordiske, og dei som driv med fjellklatring eller anna friluftsliv må sleppe å forsvare dette matematisk.

Men vilkåra for friluftsliv, og resultatet av det, er ikkje berre eit spørsmål om kva den einskilde driv med. Det er også eit spørsmål om kva dei andre gjer, både dei som er ute på livet i friluft og dei som ikkje er det. Sjølv om mange driv friluftsliv for å komme bort frå samfunnet, så er friluftslivet likevel ein del av samfunnet. Friluftslivet er blitt ein marknad for næringslivet, og eit tema for det offentlege. Vi har fått ein offensiv friluftslivsreklame og ein offentleg friluftslivspolitik. Dette kan ikkje Naturvernforbundet stille seg likegyldig til, og skal vi ha eit syn på friluftslivet, må vi vel ha ei meining med ordet?

At personen på Karl Johan i sitt stille sinn kallar sin spasertur for friluftsliv sjenerer knapt nokon, ikkje eingong Norsk Språkråd. Men eg ville protestere dersom vedkommande smatt inn på Stortinget og med friluftslivet som argument prøvde å snike ut løyving til veg gjennom Jotunheimen for å kunne utvide sine vandringar på slett underlag. Både av omsyn til friluftslivet (denne gongen definert av meg) og av omsyn til naturen.

Tre grunnar

Minst tre grunnar taler for ei avklaring:

Både naturverninteressene og friluftslivinteressene brukar kvarandre, og som naturvernorganisasjon bør vi vite kven vi er i selskap med. Frå ein del av dei som i dag kallar seg friluftslivinteressar kan vi vente støtte i

arbeidet for naturvern, fordi naturopplevingane står sentralt i dette friluftslivet. Andre brukar uttrykket friluftsliv med direkte negativt innhald for naturvernet ved t.d. å hevde at utbyggingane i Aurlandsdalen ikkje har redusert verdien for friluftslivet. Eller endå verre: Utbygginga er bra fordi der kom bilveg og fleire senger, altså større kapasitet for «friluftsliv».

Bruk og forbruk

Ein annan grunn er at Naturvernforbundet kan ikkje bruke friluftslivinteressene som argument for naturvern dersom vi med friluftsliv meiner rubbel og bit av det som skjer i utmark på fritida. Det er redeleg å gjere greie for kven vi vil alliere oss med. Ut frå forbundets føremålsparagraf går det eit viktig skilje mellom fritidsinteresser som krev forbruk av natur (areal, energi osv.), og friluftslivinteresser som ikkje forbrukar natur.

Friluftsliv under Liberia-flagg

Ein tredje grunn er at naturoppleving truleg aukar interessa for å verne natur. Miljøverndepartementet meiner i Stortingsmeldinga (nr. 68/1980–81) om vern av norsk natur at «naturopplevingar i sammenheng med friluftsliv er av stor betydning for å øke forståelsen for naturvern». Ein del av det som i dag går under Liberia-flagg som friluftsliv må utan tvil skape større forståing for totaktsmotorar enn for naturvern. Vi bør kanskje prøve å finne ut kvar grensa går for naturvernande friluftsliv?

FOTOGRAFIER AV FRED FRIBERG

I «totakts-friluftslivet» er naturen vesentleg først og fremst som råstoffkjelde og avfallsplass. Totakts-friluftslivet syg inn drivstoff og bles ut avfall. Drivstoffet er areal for tilrettelegging av ulike aktivitetar, råstoff til produksjon av utstyr, transportmiddel, bygningar, anlegg osv. og energi til transport av varer og personar. Avfallet er upop utstyr, umoderne anlegg, kasserte framkomstmiddel, nedbygde og utslitne areal, støy, avgassar, søppel m.m. Utbyttet av totakts-friluftslivet er som av totaktsmotoren lettvinde opplevingar som er attraktive nok. Men neppe særleg naturavhengige, ikkje naturvernabhängige og slett ikkje naturvernfrémjande.

Totakt er næringsdrift

Totakts-friluftslivet er langt på veg næringsdrift, med eit tilbod av varer og tenester styrt av produksjonskostnader og betalingsviljen hos forbrukarar eller politikarar. Naturen i utvilverka form har kanskje litt å seie for etterspurnaden, i så fall mest ved salsappellen i framsidebildet på reklamebrosjyrane.

Merkelappen næringsdrift er i seg sjølv grei nok. Samfunnet treng næringslivet for å halde folk i arbeid og skape vårt materielle levestruunlag. Men sidan friluftsliv oftast blir tilagt kvalitetar som næringslivet manglar, bør vi finne grensa mellom dei to.

Kaia B. Østberg har i Norsk Natur nr. 5/1981 presentert tre variantar av friluftsliv på ein nøktern og oppklarande måte. Den totaktsprega

fiolette varianten og den djupgrøne har så ulike kjenneteikn at dei går ikkje betre i lag enn olje og vatn. For Naturvernforbundet bør det vere eit poeng at den fiolette krev stadig meir olje til drifta, medan den djupgrøne til evig tid tek konsekvensen av at vatn er viktigare.

Kompromiss med naturen

Mykje av den offentlege politikken i saka har gått ut på å argumentere for friluftsliv ved hjelp av kvalitetar i den grøne varianten, men å legge til rette for den fiolette. Dette er kanskje ikkje så merkeleg, sidan svaret på konflikter i samfunnet ofte er kompromiss. Men kompromiss med naturen er ikkje alltid like velukka, og for Naturvernforbundet skulle utgangspunktet vere klårt. Eit

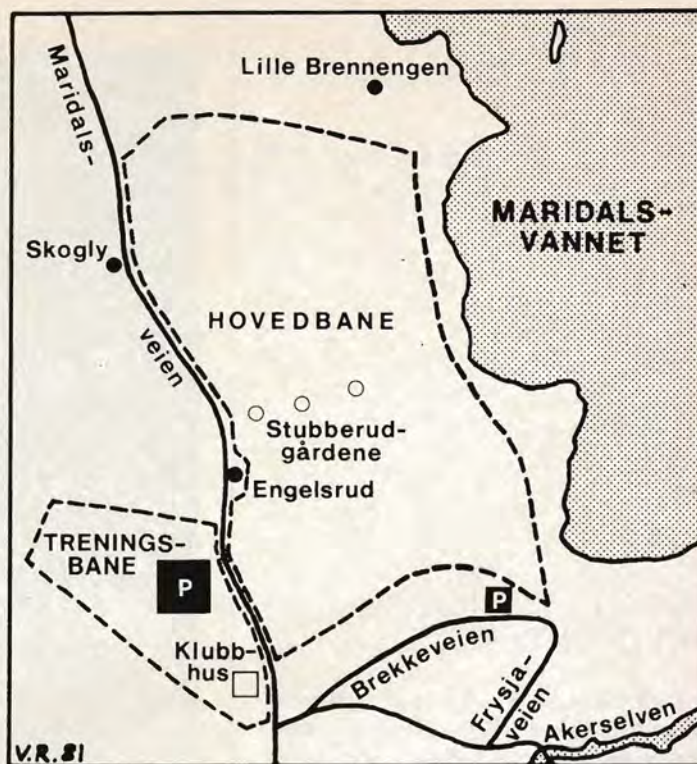
praktisk spørsmål kan likevel vere: Kor strenge krav bør vi stille til det friluftslivet som vi vel å alliere oss med?

Vi finn eit haldepunkt i stortingsmeldinga om vern av norsk natur, der Miljøverndepartementet har teke eit vesentleg steg i retning grønt frå sitt tidlegare fiolette standpunkt. Departementet vil m.a. prioritere «tiltak som tilgodeser de mindre ressurskrevende former for friluftsliv, blant annet de ikke-motoriserte». Vidare heiter det at oppgåvene med friluftslivet vil «i første rekke bli av regulerende og kontrollerende art for å beskytte naturen og mulighetene for naturopplevelse».

Vårt forbund kan vel ikkje krevje noko mindre, og formulere målet mindre presist? ❀

Kartet viser forslag til reguleringsplan for golfbaner ved den sørvestre del av Maridalsvannet i Oslo. For å utøve et sterkere press på myndighetene i denne saken ble Maridal Golfklubb stiftet allerede 18. juni 1981. Nesten ett år før planleggingen eventuelt skulle godkjennes, og lenge før de fleste i Maridal kjente til saken!

AV TOR BOLLINGMO, KJELL SANDAAS
OG VIGGO REE.

MARIDALEN I OSLO

GOLFBANE eller kulturlandskap?

Maridalen er en gammel jordbruksbygd, 8 km nord for Oslo Sentrum. Skogkledte åssider, bølgende åkerlandskap og rødmalte gårdstun kranse her byens viktigste drikkevannsmagasin, Maridalsvannet. «Kom til den fagre Maridal» er et begrep som er kjent over det ganske land.

Dalen rommer en lang rekke natur- og kulturverdier av meget stor betydning for befolkningen. Nå er disse truet av planer om en gigantisk golfbane. I tillegg er det snakk om vegutvidelser, og i den umiddelbare nærheten også nytt teknisk museum og ytterligere boligbygging. Samlet utgjør dette et sterkt økende press på denne unike del av Oslo by.

Golfinteressene har i mange år arbeidet for å få flere baner i Oslo. Park- og Idrettsvesenet har beregnet behovet til to nye baner i tillegg til det eksisterende anlegg på Bogstad i Sørkedalen. Den planlagte banen inntil den sørvestre delen av Maridalsvannet omfatter 400 mål, hvorav 172 mål dyrket mark. Resten er en rik og variert mosaikk av blandings-

skog, plantefelter, krattvegetasjon, hagemarker, bekkesig og knauser.

Sakens gang.

Planen er enda ikke ferdigbehandlet i de kommunale instanser, men Helserådets politiske utvalg fant ved første gangs behandling at et golfanlegg med internasjonale mål ville være en forurensningsfare for byens drikkevann, og gikk i mot planene. Men så skjedde det noe som viste seg å få store konsekvenser. Vann- og kloakkvesenet finregnet på gjødningsforbruket, og fant at tilførselen av fosfor til Maridalsvannet fra et golfanlegg ikke ville bli *litt mer* enn tilsiget fra det nåværende jordbruket, men *litt mindre!*

Dette førte til at Helserådet omgjorde sin beslutning, med det resultat at også andre instanser gikk inn for planene. Friluft- og miljøvernrådet vedtok i november 1981 å utsette saken inntil videre. Det er forøvrig svært beklagelig at på de befaringer som hittil har vært foretatt har bare golfinteressene vært invitert. Det kjedelige er at holdninger ofte

fastlåses på et tidlig tidspunkt i en slik saksbehandling før andre interesser slipper til.

Drikkevannet

Vann er et klassisk eksempel på hvordan holdninger til en ressurs kan endre seg vesentlig over kort tid. I begynnelsen av vårt århundre ville ingen nordmann finne på å betrakte vannressursene som begrenset. Men tidene har forandret seg. I dag er Oslo i en enestående situasjon, i det byen har drikkevann som er så godt som ubehandlet. Andre drikkevannsalternativer er utredet, men funnet for kostbare og utilfredsstillende. I mesteparten av verden i dag har industriforurensning, kloakk, sigevann og sur nedbør tillintetgjort naturlig rent vann som ressurs, og det investeres milliardbeløp i forbindelse med planlegging og administrasjon av de store byenes drikkevannskilder. Betrakter vi Norge isolert, er Østlandet den region som har vært hardest rammet med hensyn til alvorlig forurensning av vassdrag og fjorder. Sett i relativt overskuelig

tidsperspektiv kan Oslo kommune også bli tvunget til å foreta betydelige investeringer for fortsatt å kunne tilby befolkningen tilfredsstillende drikkevann.

I løpet av 1960- og 1970-årene la Oslo kommune fram en rekke planer for å redusere forurensningene i Maridalsvannet. Allerede våren 1967 startet fjerningen av samtlige husdyr i dalen, og andre strenge restriksjoner fulgte etter hvert. I 1970 la kommunen fram en plan om avfolking av hele Maridalen av hensyn til drikkevannet. Bygdas befolkning reiste seg i protest, men allikevel ble mange viktige kulturminner radert bort i årene som fulgte. Bl.a. ble 12 familier på Stubberudgårdene tvangsflyttet, og husene revet i 1975. Og nettopp på tuftene etter Stubberudgårdene er det nye golfanlegget planlagt. Kommunens mangeårige arbeid for å redusere forurensningen synes med dette å ta en brå slutt. For lokalbefolkningen i Maridalen, som etter hvert har lært seg å leve med de strenge bestemmelsene, kom nyhetene om golfbaneplanene som et sjokk.

Til tross for vann- og kloakkvesnets finregning på fosforproblemet, er det flere negative faktorer i tilknytning til en golfbane som høyst sannsynlig vil føre til en økt forurensning. Et golfanlegg vil føre til at avrenningen blir adskillig større, i

det områdets nåværende vegetasjon fungerer som en gigantisk «svamp», samt at den øker fordampningen. Sett ut fra ønsket om å holde forurensningene på et så lavt nivå som mulig, må man derfor påvirke vegetasjonen i nedslagsfeltet minst mulig. En golfbane vil også føre til økt ferdsel, økt biltrafikk og generell forsøpling, noe som igjen vil medføre krav om bl.a. utvidelse av veg og et ytterligere press på dalen.

Kulturområdet Maridalen

I Naturvern i Norge (NOU 1980: 23) påpekes behovet for fylkesvise verneplaner for kulturområder. For Oslos vedkommende kan neppe noe område være mer representativt enn Maridalen, som fremdeles er et levende bygdesamfunn uten industri og generende inngrep. I *Utkast til flerbruksplan for Osломarka* (Miljøverndepartementet 1976) fremheves Maridalen som spesielt verneverdig. Vår forrige miljøvernminister, Rolf Hansen, har også gitt uttrykk for at dalen er unik og absolutt verneverdig. Ved kommunens kontor for natur- og miljøvernssaker foreligger det allerede konkrete planer om et landskapsvernområde i Maridalen. Det skulle derfor ikke være tvil om hvilke verneverdier dalen representerer, og her er det viktig å komme utbyggingsinteressene i forkjøpet.

En 400 mål stor golfbane vil totalt ødelegge preget av tradisjonelt kulturlandskap, og vil dessuten sprengre Marka-grensen og åpne vegen for nye inngrep innover i dalen. Når besøkende for første gang kommer inn i Maridalen, slås de av den utrolige kontrasten mellom tettbebyggelsen som slutter på den ene siden av Markagrensen, og det vakre kulturlandskapet som begynner på den andre siden.

Man bør også huske på at en golfbane representerer et regelrett faremoment når spill pågår. En golfball i hodet kan være dødelig, og spillet går derfor ikke godt sammen med andre aktiviteter. Det vil derfor bli nødvendig å skjerme f.eks. Maridalsveien med høye nettinggjerd for å fange opp baller med gal retning.

Andre forhold

I tillegg til det ovennevnte er det en rekke andre forhold som kommer i betraktning. Kommunens elendige økonomi, den voldsomme knapphet på areal, hensynet til vern av dyrbar mark, og rene naturvern- og friluftslivsinteresser i en by med stadig forringet nærmiljø er stikkord i denne sammenheng. Viktig er det også å merke seg at det finnes gode alternativer, f.eks. er hele Grønmo søppelfyllplass for lang tid tilbake øremerket til golfbaneanlegg.

Et tradisjonelt og levedyktig kulturlandskap som Maridalen i så umiddelbar nærhet av landets største befolkningskonsentrasjon, har i seg selv en uvurderlig pedagogisk verdi for skoler og universiteter. Vi må heller ikke glemme den egenverdi dette meget spesielle området representerer.

Konklusjon

At myndighetene setter en spesiell fritidsaktivitet som golf opp mot konvensjonell turaktivitet og tradisjonelt, beskjedent utført jordbruk grenser mot det utilbørlige. Men det som er mest foruroligende i denne saken er at et område som representerer uvurderlige og daglige livskvaliteter for det meste av Oslo bys befolkning blir forvaltet ved å regne noen få kilo fosfor fra eller til – slik Oslo helseråd til nå har gjort. Bevar Maridalen slik den er i dag, som et rikt og og særegent natur- og kulturområde uten fare for å endre forurensningssituasjonen i Maridalsvannet!

✻

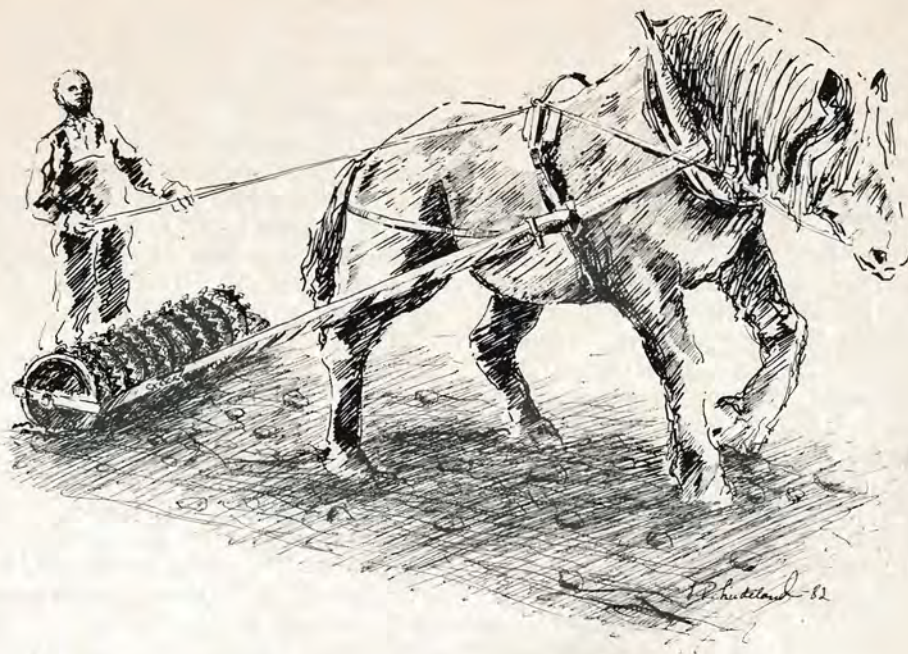

Parti fra Maridalen hvor den 400 mål store golfbanen er planlagt. Bildet er tatt rett nord for Marka-grensen, og Oslos tettbebyggelse går altså opp til dette buffersone-området. Oppe til venstre ligger Engelsrud, hvor en av Maridalsvannets vakter bor med sin familie. Til høyre sees en liten del av Stubberud-jordene, hvor 162 mål jord

benyttes til kornproduksjon. Maridalsvannet ligger i retning forlengelsen av vegen til høyre for fotografiet, som forøvrig illustrerer de varierende vegetasjonskomponentene. Området regnes som en av de mest produktive fugle- og viltbiotopene innenfor Oslo bys grenser.

Foto: Viggo Ree

TEKST OG
TEIKNING
AV
JOHN PETTER
LINDELAND

Jordbruk og naturvern

Jordbruket står på mange måter i ei særstilling i eit moderne velferds-samfunn. For det fyrste er jordbruket si primære oppgåve å produsera mat. Den andre oppgåva er å oppretthalda busetnaden utover byg-dene. Dette inneber også ei ivareta-king av ein bygdekultur som blir meir og meir utvanna i kjølvatnet til det stadig veksande industrisamfun-
net.

Økologisk blanse

I Stortingsmelding nr. 14 Om landbrukspolitikken, slår ein fast at «landbruket skal bidra til å skapa den ønskete balanse i naturen (det økologiske system). Produksjonen må skje på ein slik måte at miljøhen-syn varetas i rimelig grad.»

Det ligg eit paradoks i desse to si-terte setningane som kanskje dei færraste oppdagar. For det fyrste kan ikkje landbruket vera med å skapa «den ønskete balanse i natu-ren.» Landbruket er den fyrste og største inngripen i vårt økologiske system. Det ein må fokusera pro-blemstillinga ut ifrå er ikkje det opp-
rinnelege økologiske system, men eit agroøkologisk system. Spørsmålet blir då korleis jordbruksproduksjo-nen skal fungera slik at balansen i

naturen blir forstyrra minimalt. Den siste setningen i sitaten skulle også gje stort spelerom for individuelle definisjonar om kva «miljøhensyn varetas i rimelig grad» er. Dette bør Norges Naturvernforbund merka seg, ettersom organisasjonen byg-gjer sitt arbeide på økologiske grunnprinsipp.

Kjenneteikna

Det kan som naturvernar vera på sin plass å stilla seg eit spørsmål i denne samanhengen: er det norske jordbruket, slik det fungerer idag, tufta på økologiske grunnprinsipp? For å kunna svara på dette spørsmå-let må ein ta utgangspunkt i det som kjenneteiknar det moderne industri-jordbruket. Eg har valgt å setja desse kjenneteikna opp punktvis:

1. Industrijordbruket har utvikla ei høg grad av spesialisering. I prak-sis har dette ført til einsidige vekst-produksjonar (monokulturar), noe som igjen fører til at naturen taper sitt mangfald og dermed aukar faren for t.d. store skadedyreangrep.

2. Innanfor husdyrproduksjonen har også spesialiseringa ført til færre, men større einingar. Ein talar ofte om fabrikkproduksjon av t.d. egg. Her kjem ein også inn på etiske

sider av slike spesialiserte husdyr-produksjonar. Det er tydeleg at tenkjinga bak slike produksjonsfor-mer er tufta på reine økonomiske vurderingar, og ikkje på eit heil-skapssyn om at også dyr er levande vesen.

3. Kunstgjødsla har vore ein viktig faktor i utvikling av industrijordbru-
ket. Det har gjennom forskning vore peika på ei rad med miljøkonse-kvensar kunstgjødsla kan ha på livet i jorda, nitrutforgiftning av grunn-vatn, kvalitetsforringing av plante-produkter, minsking av ozonlaget ved produksjon og bruk av kunstig framstilla nitrogen, forsuring av jordsmonnet.

4. Når det gjeld plantevernmid-del, er det mange motstridande forskningsresultater om kva verk-nad dei har på miljøet. Men ut ifrå dei praktiske erfaringane ein har med slike miljøgifter, syner det seg at:

- resistens mot pesticider kan utvik-last hos dei skadedyra ein kjem-par mot.
- nye skadedyr kan koma til.
- dei naturlege fiendane kan bli skada eller slått ut. Det same gjeld for innsekta som utfører polline-ring.

- personar som er i direkte kontakt med midla er utsett for skader.
- rester av plantevernmiddel i vekstane kan vidareførast til dyr og menneska.
- kulturvekster kan påverkast slik at dei får kortare levetid som resultat av at deira egne resistensmekanismer er nedbrotne.

5. Utslepp av husdyrgjødsel og pressaft frå silo har forårsaka store skader i enkelte av våre vassdrag. Utslepp av slike organiske stoff i vatnet fører til ei oppbløming av mikroorganismer med stort oksygenforbruk. Dette forbruket kan bli så stort at oksygeninnhaldet i vatnet blir redusert til under eksistensminimum for fisk og andre organismer.

6. Industrijordbruket har gjennom dei teknologiske nyvinningane gjort seg meir og meir avhengig av tilførte ressursar. Dette gjer samfunnet sårbart i eventuelle krisesituasjonar, samstundes som det fører til ei dårlegare utnytting av dei lokale fornybare ressursane.

7. Den genetiske variasjonen blant både dyr og vekstar er redusert. Dette kan ha betydning for ressursutnyttinga ved at dei planter og dyr ein framavlar idag, er tiltenkt å fungere i spesialiserte produksjonar på eit høgt teknologisk nivå. Det er fare for at t.d. kyre- og svinerasar som var gode utnyttarar av utmarksbeiter kan forsvinna.

8. Det har foregått ei storstilt nedbygging av dyrka og dyrkbar jord som ein konsekvens av kortsiktige økonomiske tankemåtar. Frå 1949 til idag har netto jordbruksareal i drift her i landet vorte redusert med over 1,5 millionar dekar.

Ein kan ut ifrå desse sterkt forenkla kjenneteikna slå fast at jordbruket idag i fleire samanhengar står i konflikt til det ein naturvernar ville kalla ei fornuftig utnytting av våre matproduksjonsfaktorar: energi (lys og varme), vatn, luft, jordsmonn og organismer. Utviklinga har ført jordbruket, og dermed også bonden, bort frå eit økologisk medvit om at jorda er ein levande organisme. Istaden har me fått eit jordbruk som baserer sin produksjon ut ifrå reine økonomiske vurderingar. Dette er eit konfliktforhold som me naturvernare må ta alvorleg.

Spørsmålet blir då korleis ein på beste måte skal arbeida for å få eit jordbruk som samsvarar meir med økologiske grunnprinsipp. Svært

mange (kanskje også NNV-medlemmer?) trur at eit jordbruk utan kunstgjødsel og sprøytemiddel ikkje er realistisk.

Tru som kviler på fåkunne

Stort sett kviler ei slik «tru» på fåkunne; og det kan ein alltid gjera noe med. Det å skaffa seg kunnskaper om dyrkningsmetoder og teknologi som bondene hadde tileigna seg før industrijordbruket skaut fram, er ikkje å gå tilbake i utvikling. Oppgåva blir å utvikla desse metodane og gjera dei betre.

Rundt om i verda er det ei aukande interesse for alternative dyrkningsmetodar utan kunstgjødsel og plantevernmiddel. Fleire forskarar og forskningsinstitusjonar er engasjert i dette arbeidet, stort sett utan offentleg støtte. Resultata syner etterkvart at dei alternative dyrkningsmetodane er langt på veg konkurransedyktige med dei me nyttar i dag.

I juli 1980 la det amerikanske landbruksdepartementet fram ein interessant rapport om organisk jordbruk. Utgangspunktet for rapporten var å undersøkje om det organiske jordbruket kunne vera eit alternativ til dagens jordbruk. Konklusjonen var at med ei intens forskning og utprøving av alternative dyrkningsmetodar, kunne ein unngå svært mange av dei problema det amerikanske jordbruket i dag slit med.

Rapporten er i seg sjølv eit positivt element i denne debatten, og kan utan tvil få fleire (ekspertar) til å ta saka meir alvorleg.

Det gjeld ikkje minst det norske «agronomaristokratiet» som sit på sin høge hest og vaktar sine forguda utpostar.

Krav om sterkare forskningsinnsats

Kva kan så NNV med sine store medlemsmasse gjera i denne samanhengen? Eg trur at den beste måten me kan arbeida på, er å påverka styresmaktene og dei landbrukspolitiske organisasjonane ved å krevja ein sterkare forskningsinnsats på dei miljø- og ressursproblema jordbruket står overfor idag. Utvikling og utprøving av alternative dyrkningsmetodar må få høg prioritet. Samstundes må ein heller ikkje gløyma bort det haldningsskapande arbeidet. Det kan få den einskilde jordbrukaren til betre å sjå samanhengen

i det ho/han driv på, og dermed få eit meir bevisst forhold til jorda som ein levande organisme.

Utdanning er her eit nøkkelord. Det er absolutt grunn til å retta sterk kritikk til det undervisningsopplegget ein har ved landbruksfagskulane og på høgskulenivå idag. Undervisninga må leggjast opp slik at prinsippa i økologien blir overordna dei økonomiske.

Prinsippa i økologien må styra praksisen i økonomien!

Bondeorganisasjonane vil ha forskning

Ein må imidlertid ikkje undervurdere det som skjer i Norge på denne fronten. Me har idag mange gardsbruk som driv enten organisk-biologisk eller bio-dynamisk, og ei rekkje organisasjonar som er opptekne av desse spørsmåla. Gledelig er det også at Småbrukarlaget og Bondelaget har bedt om at det blir oppretta ei forskarstilling innan dette fagområdet. Det er også ved Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd sett ned eit utvalg som skal sjå nærare på behovet og omfanget av forskning på alternative dyrkningsmåtar.

Ein merkjer også etterkvart at «vanlege» bønder også begynner å fatta interesse for det nye som skjer. Dette kan ha sin årsak i reine produksjonsproblem, men stort sett er det økonomiske vurderingar som får dei til å interessera seg for alternative dyrkningsmetodar. Bl.a. kunstgjødsel begynner å bli ein stor kostnadsfaktor.

Økonomi og økologi

Sjølv om denne tendensen i seg sjølv er positiv, ser eg likevel ein fare i at interessen for økologisk orientert jordbruk skjer ut ifrå reine økonomiske vurderingar. Særleg dersom ein tek utgangspunkt i at jordbruket også skal vera med å bera ei kulturutvikling. Det krev at også den einskilde jordbrukaren må skaffa seg kunnskaper gjennom å studera samspillet i naturen. Då vil ho/han oppdaga at jordbruk er forvaltning av liv.

Den tidlegare «bondedreparen» Sicco Mansholt har sagt det trefande: «Kjemiske middel og kunstgjødsel skaper dumme bønder.»

Å samarbeida med naturen krev kunnskap og dugleik. ❀

Strategi mot vassdrags-utbygging

AV PER OLAV TVEITA

Tradisjonelt har verneinteressene i liten grad kommet til uttrykk ved konsesjonsbehandlinger av vassdrag. Dette er beklagelig i det § 5c i loven om vassdragsreguleringer og rundskriv nr. 36, 1974, fra Vassdragsdirektoratet gir klare retningslinjer for hvilke undersøkelser utbyggeren er forpliktet til å foreta.

Det er neppe noen tvil om at konsesjons-søkerne helt siden 1977, da denne loven ble vedtatt, mer eller mindre har neglisjert denne siden ved saksbehandlingen. Dette er nå sist spesielt aktualisert i forbindelse med Orkla/Grana- og Alta/Kautokeino-utbyggingene.

Verneinteressene på defensi-ven

Karakteristisk for de fleste vassdragsutbyggingssaker er at verneinteressene kommer inn i bildet på et altfor sent tidspunkt. Vi erfarer i de fleste tilfeller at utbyggerne både lokalt og sentralt har oppnådd å binde saksgangen. Det kan derfor synes som om det arbeid som for eksempel Norges Naturvernforbund utfører på vernesiden ofte blir ren sandpåstrøing. Men situasjonen har utvilsomt endret seg noe i de siste år. I alle tilfeller kan det være verdt å se gingsprogram i liten grad tar hensyn til energiøkonomisering, opprustning av eldre kraftverk og nedslitte linjenett. Videre at prognosene er litt nærmere på strategien vi bør føre i årene som kommer.

Energi og prognoser

Energiprognoser legges av ansvarlige myndigheter ofte til grunn for å fremme forslag om vassdragsutbygginger. Ett av de beste kort har verneinteressene på hånden når vi kan påvise at prognosene ikke holder mål. Her har utvilsomt forbundet gjort godt arbeid ved å utarbeide sin egen energimelding. Det er viktig å få frem at myndighetenes utbyg-basert på sjeldne tørrår og at det sy-

nes å gå mot slutten for videre utbygging av kraftkrevende industri i Norge.

Naturvern er overordnet

I vassdragsreguleringssaker synes det ofte som om myndighetene betrakter naturvernet som et nødvendig onde. Det blir da heller ikke prioritert tross lovens klare bokstav. Det er derfor med glede vi nå hilser velkommen en samlet verneplan fra Miljøverndepartementet i 1984. Vi må også i tiden som kommer kreve at det utarbeides flerbruksplaner for de vassdrag som det søkes konsesjon for. Det siste ga en lykkelig utgang i Hardangervidda-saken.

Lokalt arbeid

I Rogaland fylke har verneinteressene ført en relativt vellykket kamp for å bevare de resterende urørte vassdrag. Det kan være verdt å se nærmere på strategien.

Rogaland Naturvern ba i 1976 Fylkesmannen ved El-kraftutvalget om å utarbeide en samlet verneplan for vassdrag i fylket. Dette ble gjort, og en prioritert liste utarbeidet av naturvernkonsulenten ble til slutt behandlet av fylkestinget etter at den hadde vært til høring i kommunene. Arbeidet ble så tatt inn i fylkespla-

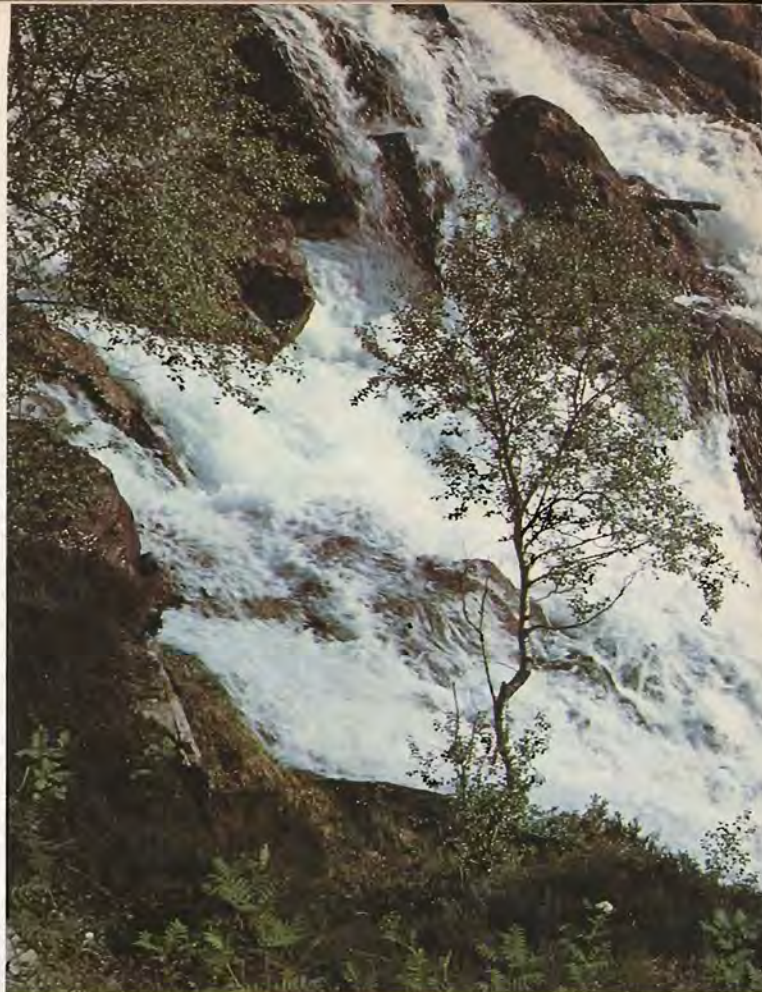
nen. Resultatet ble at de fire største resterende vassdrag i Rogaland ble foreslått varig vernet. Dette vedtaket i fylkestinget må nødvendigvis stå sterkt når en nasjonal Verneplan 3 skal utarbeides.

Videre har Eleketrisitetsverkens forskningsinstitutt (EFI) utarbeidet en energiprognose for Rogaland. Resultatet viser klart at fylket er selvforsynt med el-kraft med det som er vedtatt utbygget frem til 1990, og da er det i liten grad tatt hensyn til energiøkonomiserende tiltak eller vurdering av fjernvarme som energikilde.

Denne prognosen skal også tas inn i fylkesplanen.

Gassfyrte el-kraftverk.

Stortinget har vedtatt ilandføring av Statfjord-gass til Norge. Denne gassen inneholder lite svovel og forurenser lite ved forbrenning. Etter misèren med Rafnes er det lite som tyder på at myndighetene vil ta sjansen på ytterligere utbygging av petrokjemisk industri i Norge. Fra separasjonsanlegget på Kårstø vil det komme en strøm av lettgass som kan brukes til produksjon av elektrisk kraft. Rett nok er virkningsgraden med dagens teknologi lav, men kan utvilsomt økes betraktelig ved iher-

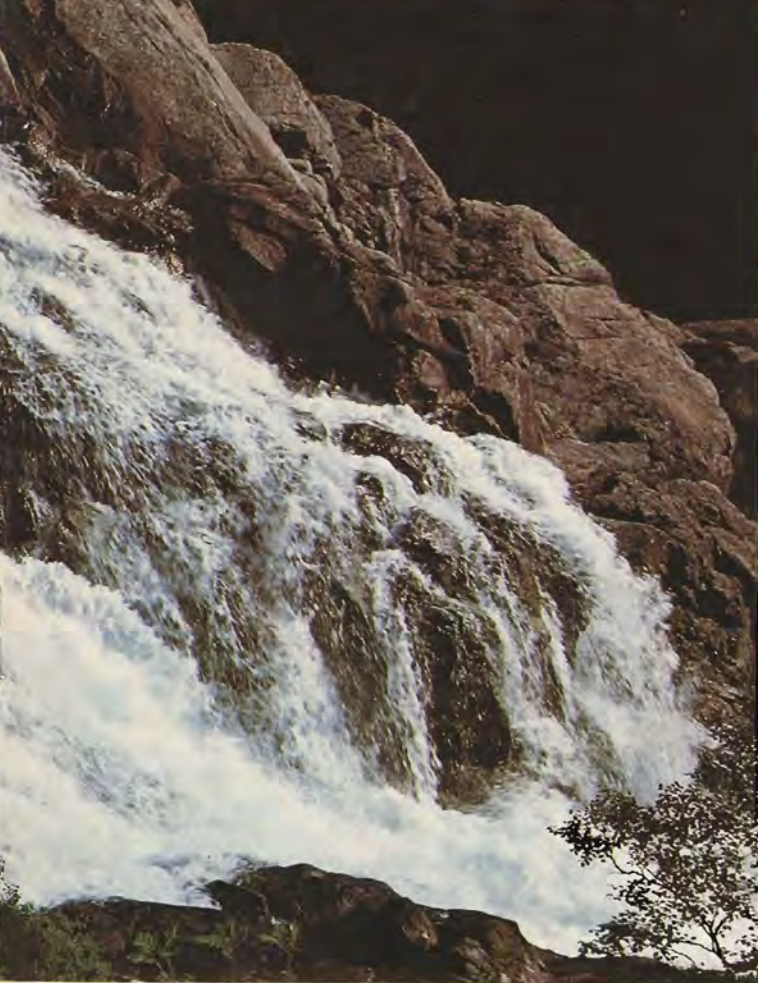

Foto Ivar Harjar

Ingen grunn til panikkartet kraftutbygging

AV RAGNHILD SUNDBY

Ragnhild Sundby tar her for seg Vassdragsvesenets dystre regnestykke som konkluderer med at vi vil få alvorlig kraftkrise i 1990 hvis ikke store vassdragsutbygginger settes i gang snarest, uavhengig av en samlet verveplan. Hun viser at regnestykket halter og slår fast at vi i virkeligheten har mange valgmuligheter når det gjelder energitilgang – uten at de store kontroversielle vassdragene overhodet blir rørt.

dig forskningsinnsats. Det er i hvert fall ett forhold som gjør at en seriøst på nytt må vurdere denne problemstillingen:

Gasskraft, som er lite kjemisk forurensende, kan balansere ut elkraftleveranser ut over fastkraften og dermed tilbakevise argumentet om at det alltid er nødvendig å ha litt ekstra vasskraft tilgjengelig for å møte eventuelle ekstreme tørrår.

Konklusjon

I arbeidet for vern av norsk vassdragsnatur må det opereres på flere plan. Viktigst er kanskje det forebyggende, det vil si å kunne påpeke at det er unødvendig å bygge ut flere vassdrag.

Skulle det likevel bli fremmet konsesjonssøknader, må det bli et krav at det utarbeides en flerbruksplan og at verneinteressene utredes slik loven tilsier.

Endelig, for å imøtekomme myndighetenes krav om øket krafttilgang, må en legge vekt på energiøkonomiserende tiltak og dessuten på nytt og i større grad vurdere fjernvarme og mer fleksibel tørrårs-sikring, blant annet ved produksjon av el-kraft basert på Nordsjø-gass.

Det er tilsynelatende bred politisk enighet om at naturvern hensyn skal spille en viktig rolle ved vurderingen av våre vannressurser, og Miljøvern-departementet arbeider da også med en samlet plan for disponeringen av våre gjenværende vassdrag. En slik plan har lenge vært ønskelig og Norges Naturvernforbund er glad for at arbeidet med planen nå er kommet i gang.

Det som imidlertid er bekymringsfullt er utspillene for å få konsesjonsbehandlet store kraftutbyggingssaker uavhengig av en samlet plan. Skulle dette skje, ville planen bli av liten verdi, ikke minst fordi vi i de vassdragene hvor kraftinteressene er betydelige, også i sterk grad finner andre bruker- og verneinteresser. Skulle det bli nødvendig, noe Norges Naturvernforbund ikke tror, å bygge ut vassdrag før en slik plan foreligger, må det eneste logiske være å bygge ut hvor det er liten kollisjon mellom utbyggings- og naturverninteressene.

Utspillene om rask utbygging, begrundet med påstanden om kraftkrise i Norge i 1990, kommer bl.a. fra Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen. I Polyteknisk forening 8. desember hevdet generaldirektør Sigmund Larsen at det går mot et

kraftunderskudd på 4,5–5 milliarder kWh (eller 4,5–5 TWh) i 1990 om vi ikke får konsesjonsbehandlet flere større vassdragssaker de nærmeste årene. Norges Naturvernforbund har en rekke innvendinger til Larsens regnestykke.

1. Regnestykket bygger på krafttilgangen i et særlig tørt år. Hvis 1990 blir et gjennomsnittså for nedbør og tilsig til kraftverkene, får vi, selv om det ikke vedtas flere kraftutbygginger enn de som er klarlagt ved årsskiftet 1981/1982, *kraftoverskudd* også etter regjeringens prognoser. Skulle 1990 bli et tørrår, har vi dessuten mulighet for overgang til andre energikilder. Ifølge Energimeldingen er det allerede idag en overgangsmulighet på hele 8 TWh fra elektrisitet til olje. Denne overgangen kan skje i løpet av kort tid og uten særlige kostnader.
2. Kraftkrise-regnestykket forutsetter at en i 1990 ikke vil ha oppnådd målbare resultater av energiøkonomisering. Dette er en forbausende forutsetning, ikke minst på bakgrunn av de tallrike dokumentasjoner av mulighetene for økonomisering som finnes bl.a. i

Foto Dagfinn Skjelle

ELG OG FLATEHOGST

AV JON LYKKE

Arne Getz har et innlegg under ovennevnte tittel i Norsk Natur 5/81. Jeg kjenner ikke forfatterens bakgrunn når det gjelder å bedømme skogbruket og elgens populasjonsdynamikk, men han har i alle fall evnen til å trekke enkle og skånske konklusjoner!

Hverken jakten («geværfaktoren») eller skogbrukets foryngelseshogster har alene bestemt elgbestandens utvikling i Norge. En rekke faktorer har vært virksomme til de forskjellige tider, og i forskjellig grad.

Så langt vår viden går idag vil en noe forenklet fremstilling av elgbestandens utvikling kunne beskrives omtrent slik:

Før 1850 hadde vi en lang periode med liten elgbestand, noe som i vesentlig grad skyldes intensiv utnyt-

telse av utmarken til husdyrproduksjon, små ungskogarealer, hardt jakttrykk og betydelig predasjon ved ulv og bjørn.

I årene 1850 – 1900 steg elgbestanden endel, ved øket tetthet og spredning til «nye» områder. De viktigste faktorer synes å ha vært en bedre kontroll med jakten, avtagende rovdyrbestander, avtagende husdyrbeite m.v. og muligens den økede aktivitet i skogbruket.

Perioden 1900–1935 hadde en forholdsvis stabil elgbestand, dog selvstendig med endel lokal variasjon – bl.a. grunnet ulovlig jakt.

Årene 1935–1960 er kanskje det mest interessante tidsrom da vi her får belyst flere viktige økologiske faktorer, som har virket i samme retning. Gjennom øket tetthet og spredning steg elgbestanden i disse årene

Energiøkonomiseringsmeldingen (St.meld. 42, 1978–79). Det såkalte Tilstandskontrollprosjektet fant at det i yrkesbygg i gjennomsnitt kan spares 25–30 prosent av bygningenes energiforbruk. Dette betyr at yrkesbyggene her i landet trolig kan spare en energimengde på 2.8 TWh ved lønnsomme sparetiltak. Bare dette tilsvarer mer enn halvparten av det ventede kraftunderskuddet i 1990. Ved å sette fart i opprustningen av linjenettet slik Miljøverndepartementet har foreslått, kan en spare over 1 TWh ekstra i forhold til regjeringens planer. Mulighetene for energiøkonomisering er mange, de blir bare ikke tatt hensyn til i prognoser og kraftkrisespådommer.

3. Det er heller ikke regnet med mulige bidrag fra andre energikilder enn de som idag er i bruk. I en fersk rapport fra Elektrisitetsselskapets Forskningsinstitutt (EFI) er det derimot anslått at det trolig vil være lønnsomt å utnytte ca. 6 TWh av lokale energiresurser (avfall, trevirke og spillvarme) til fjernvarmeanlegg i 1990. I

NVE's regnestykker er dette bidraget satt til null, på tross av at utbygging av en slik fjernvarmekapasitet trolig vil ha stor virkning både for olje- og elektrisitetsforbruket i 1990.

Overgang til olje?

Spørsmålet vil selvsagt reise seg om de økte oljeprisene vil forstyrre dette bildet. Det er derfor grunn til å understreke at stortilt overgang fra olje til elektrisitet er samfunnsøkonomisk ulønnsomt hvis dette gir seg utslag i forbruk av såkalt fastkraft (som er den kraften som leveres på faste kontrakter, og som prognosene og kraftbalansen utregnes etter). Bruk av tilfeldig kraft når denne er tilgjengelig er imidlertid lønnsomt. Inntil linjenettet er atskillig bedre utbygd vil det dessuten være vanskelig å overføre store ekstra kraftmengder midt i fyringssesongen. Norges Naturvernforbund går inn for at oljeforbruket må reduseres. Men det må skje gjennom planmessige energisparetiltak og bruk av al-

ternative energikilder, ikke ved panikkartet kraftutbygging som vil stimulere til fortsatt sløsing med elektrisitet og stortiltet krafteksport til utlandet.

Store valgmuligheter

Valgmulighetene framover er altså betydelige. Vi står ikke i noen tvangssituasjon. Det fins mange andre måter å unngå kraftkrise på i 1990 enn ved å ødelegge uerstattelig norsk vassdragsnatur. Energiøkonomisering er i stor grad økonomisk konkurransedyktig med ny kraftutbygging, men har ikke de samme miljøskadene. I en slik situasjon vil det være tragisk om vassdragsområder som Gaular, Jotunheimen/Breheimen, Rauma, Tovdal, Saltfjellet og Øvre Glåma tas ut av det samlede planarbeidet for å gi snarlig kraftproduksjon som vi strengt tatt ikke har bruk for. Hvis vi mener alvor med dette planarbeidet, må vi sikre en forsvarlig vurdering av våre mest verdifulle gjenværende vassdragsområder. Den vurderingen må vi ta oss tid til – og har vi tid til. ❀

til kanskje ca. 7 ganger over nivået i foregående periode. Veksten synes å være igangsatt av minket jakttrykk sammen med gunstigere overlevelsesforhold, (klimaet i 1930-årene), tildels også av øket fødetilgang, (skogbruk, klima), og mindre fødekongkurranse (husdyr), Stor fødetilgang, grunnet hogstflatene, samtidig med et relativt rimelig jakttrykk ga den sterke vekst utover i 1950-årene.

I 1960-årene fikk vi en viss nedgang i elgbestanden landet sett under ett. Over store arealer hadde bestandstettheten overskredet markenes bæreevne, og reproduksjonen gikk ned. Jakttrykket ble øket vesentlig, ikke minst på produksjonsdyrene.

I 1970-årene og frem til idag har elgbestanden påny steget, ved øket tetthet – og noe spredning. Avskytingen i antall dyr, har antagelig steget relativt sett enda mere enn bestanden. De virksomme faktorer har høyst sannsynlig vært en mere planmessig avskyting, den oppbyggede fødereserve etter «nedskytingen» i 1960-årene, og en fortsatt økning i totalarealet av foryngelsesfelter i skogen.

I hele den periode vi har noen oversikt over, kan vi peke på to hovedfaktorer i elgens økologi. Den ene er jakten, den andre er fødens kvalitet og kvantitet. Den siste er bestemt av flere forhold, hvorav skogbrukets foryngelseshogster har vært av avgjørende betydning i etterkrigstiden. Å prøve å forenkle dette ytterligere, ved å forklare alt med en faktor, ville være «tøv», for å bruke Getz's uttrykk.

De ulike dyrearter stiller ulike krav til sine biotoper. – Felles for de fleste jaktbare arter er imidlertid at de blir begunstiget av variasjon. Dagens skogbilde er preget av variasjon, med blanding av yngre og eldre skog, store kantarealer, økende løvskoginnslag, og stor treslagsblanding på de fleste foryngelsesfelt.

De forskjellige skogtyper og suksesjonsstadier, (– fra «snauflete» til gammelskog), har sitt spesielt dominerende dyreliv. En rekke arter er avhengige av tidlige suksesjonsstadier (ungskog), som oppstår ved hogst eller skogbrann, stormfelling o.l., (– de naturlige foryngelsesmekanismer i de nordlige barskoger, som Getz riktig bemerker), for å kunne danne tette, høytproduserende bestander. Elgen er et typisk eksempel blant disse. Enten man liker «flatehogst-teorien» eller ikke,

kan enhver større ekspansjon i elgbestandene rundt om i verden tilbakføres til at store arealer eldre skog er overført til ungskog på en eller annen måte. – Det ville ha vært en sensasjon om ikke elgen i Norge hadde reagert likedan.

Elgbestanden har et relativt stabilt «basisbeite» på myrer, fastmarksimpedimenter o.l. Her er dog produksjonen lav. Det største produksjonspotensialet ligger i den produktive skogen, og uteløses ved at denne åpnes opp ved foryngelseshogster e.l. Plukkhogster etc. gir liten effekt. Først når flatehogstene gjør marken eksponert for lys og varme, skyter omsetningen i humuslaget fart og gir grunnlag for en variert og næringsrik vegetasjon. Bjørk, (også viktig for elgen, Getz!), og andre lyselskende løvtrearter vandrer inn.

Hvor stor merproduksjonen blir, varierer med marktype og beliggenhet. I et land hvor lys og varme er minimumsfaktorer de aller fleste steder, blir den imidlertid betydelig. Får man en merproduksjon på 10 ganger utgangspunktet og med en kvalitet på 3 ganger over dette, gir det en svær effekt selv om den virksomme alder er bare 1/4 av omløpstiden.

Fra ca. 1950 har det vært en sterk stigning i fødeproduserende foryngelsesfelter. Arealet er mer enn 10-doblet frem til 1980. Dette må nødvendigvis elgbestanden ha reagert positivt på. At det årlige foryngelsesareal i enkelte av de siste seks årene har vært lavere enn normalt, har ennå ikke rukket å gi seg særlig målbart utslag på fødeproduksjonen, og er et særdeles tynt argument, Getz. Det kan umulig «... definitivt og endelig vise at flatehogst-teorien er det rene tøv».

Fødeproduksjonen, ikke minst grunnet skogbrukets foryngelseshogster, har gitt basis for en øket og høy elgbestand, med stor produktivitet. I neste omgang er det så avskytningspolitikken som avgjør hvor godt vi greier å pleie denne bestanden for ytterligere å øke produktiviteten og jaktutbyttet. Vår forvaltning av bestanden har totalt sett antagelig vært ganske brukbar i 1970-årene, og elgbestanden har reagert positivt. Også i fremtiden vil et utholdende bestandsskogbruk, med årlige foryngelseshogster på minst dagens nivå, og med en viltstellvennlig ungskogpleie, sammen med en planmessig avskyting, være sentrale faktorer i elgbestandens utvikling. ❀

(Innlegget er noe forkortet)

ROVFUGLENES DØD – PREPARANTENES BRØD

AV ODD LÅTUN
Norsk Taxidermistforbund

Havørn. Foto Dagfinn Skjelle

Artikkelen med denne tittelen i Norsk Natur nr. 3, 81 var tung å døyte for oss i Norsk Taxidermistforbund, den faglige sammenslutning av profesjonelle zoologiske preparanter.

I generelle vendinger anklager den preparant og gir ingen åpning for å utøve faget på hederlig vis.

Vi er takknemlige for at Norsk Natur gir oss spalteplass slik at vi kan gjøre rede for vår situasjon og våre synspunkter.

Hvorfor «taxidermist»?

Vår opprinnelige tittel var preparant. Denne betegnelsen er av det offentlige i mange år brukt som opprykks- og sekke-betegnelse på alle slags hjelpepersonell ved museer og universiteter. Bare promiller av antall personer med tittel preparant utfører nå preparantarbeid. Lønnsmessig rangerer preparant i overkant av ikke faglært arbeider.

Vi måtte velge en ny tittel. Den engelske betegnelsen taxidermist kan ingen ta ifra oss. Direkte oversatt betyr den «kunsten å flå og stoppe ut dyr». Det var m.a.o. mest av hensyn til de offentlig ansatte museumstaxidermistene at vi valgte ny tittel. Halvparten av våre ca. 20 medlemmer arbeider på museum. Resten er privatpraktiserende.

Ingen godkjenning

Det finnes ikke noen godkjent taxidermistutdannelse i Norge. Å få ordnet utdannelsen og rekrutteringen til faget har vært en av hovedpostene på vårt program siden taxidermistforbundet ble stiftet i 1969.

Hovedpost nr. 2 har vært å få orden på de uverdige og kriminelle forhold som råder innen «såkalte preparantkretser», slik forfatter av artikkelen i N.N. nr. 3, 81 antyder.

Vi mener at våre to hovedposter har sammenheng med hverandre. Vel utdannede og faglig kompetente taxidermist vil på lengre sikt utkonkurrere utskuddene i faget. God yrkesetikk vil forhindre ulovligheter. Nettopp yrkesetikken er en meget vesentlig del av opplæringen. En form for konsesjon vil ytterligere sikre mot utglidning. Konsesjon gir også muligheter for kontroll, og muligheter for tap av konsesjon.

Vi vil ikke være med på at vi ved å praktisere vårt yrke bidrar til å utarme vår natur. De fleste av oss har valgt yrket fordi vi er interessert i levende natur.

Ønske om forbud?

Det er nok dem som mener at all utstopping av fugler og dyr er en uting og burde vært forbudt. Men den pågangen vi har av forespørsler om preparering av lovlig vilt viser etter vår mening et klart behov, og det må vi ta konsekvensen av. Et forbud vil føre til totalt lovløse tilstander. Faget vil bli praktisert likevel, helt fritt for yrkesetikk, selv om vi etablerte yrkestaxidermist skiftet yrke.

En analyse av behovet for taxidermist, både privatpraktiserende og til muséene, og en skikkelig utdanning av nye folk etter resultatet av analysen vil være den beste måte å få ryddet opp i faget.

Vi er slett ikke uten regler for utøving av faget. Vi har selv vært delaktig i utforming av reglene, og de fungerer godt. Ulovlig felt vilt tas ikke imot til preparering. Fallvilt (selvdøde dyr og fugler), eller verdi av fallvilt tilfaller staten. Finner av

viltet må, om han ønsker å få det stoppet ut, selv søke direktoratet for viltstell om å få beholde det. Tillatelse gis i de fleste tilfelle på betingelse av at taxidermisten sender inn skrotten av dyret/fuglen til veterinærinstituttet til analyse. Mye verdifullt analysemateriale er kommet inn.

All omsetning av fredete fugler er forbudt, også for taxidermist.

Og selvfølgelig er de av oss som driver jakt underlagt jaktlovens bestemmelser.

Så er det bare et spørsmål om etikk. Blir disse reglene fulgt? Vi kan ikke som forbund garantere for hvert enkelt av våre medlemmer. Men vi kan garantere at de kjenner reglene og at de vet at beviselig brudd på reglene fører til at de blir ekskludert.

Mest troféer

Hoveddelen av arbeidet til den privatpraktiserende taxidermist faller på troféer av stovilt, hode- og gevir-montasje av elg, rein, hjort og rådyr. Det kommer også inn endel troféer av fugl begrenset til rype, orrfugl og storfugl. Dertil kommer fallvilt, og andelen her er stigende.

Det ryktes utrolig fort når en taxidermist er konsekvent i sin holdning til ulovlig felt vilt. Jeg tror dess-

verre at det ryktes like fort når han ikke er det.

Det er gode muligheter for en dyktig taxidermist å gjøre en brukbar årsinntekt uten i det hele tatt å gå over streken. Rik blir man aldri av å jobbe med hendene. Da må man kjøpe og selge, og fristelsene er mange. Taxidermistforbundet får stadig henvendelser fra utenlandske taxidermist, særlig danske og franske, som vil etablere forbindelser for å få kjøpt preparater og vilt. Vi avviser konsekvent.

Behov for taxidermist

Vi mener at det er et visst behov for taxidermist, både til muséumsarbeid og privatpraksis. Hvor mange har fått startet sin interesse for natur og dyreliv foran en utstoppet fugl – i privathjem – i skolesamling – i museum?

Flere av våre medlemmer er også medlemmer i Norges Naturvernforbund.

Taxidermist var med i opprettelsen og utformingen av Østensjø naturreservat i Oslo.

Taxidermist var primus motor ved opprettelsen av Kvannesvatn naturreservat i Harstad.

Taxidermist startet snøballen som førte til opprettelsen av Nordre Øyeren Naturreservat.

Aktuell miljørapport om luftforurensingene

Gjennom lufta vi ånder i, fra vannet vi drikker og maten vi spiser – ja, selv i morsmelka, finnes det forurensinger. Mange av de farligste giftstoffer vi kjenner til blir spredd på denne måten.

Kjell I. Wålberg:

**VÅR
FORGIFTEDE
HVERDAG**

kr. 87,-

Tiden
NORSK
FORLAG

VINTER

Dypt under den lette snøen, som kulden har krystallisert i alt mer eksakte former, reflekterende himmellysets syv farger, dypt derunder i mørket vokser fjelllets krystaller opp, lengtende etter å ta imot sollyset og la dets stråler atter brytes i regnbuens syv farger. I jordlaget rett under snøen ligger, godt tildekkeet av frossen jord, frøene som favner de nye spirer som skal løftes mot vårlyset og finne sine egne bilder. En hestehov vil smile i det gule, en blåveisspire gripe inn i det blå.

Og over snøen fra strake træs stammer, vil grenenes spirer atter bre seg ut i ungdomsgrønne vifter, optimistisk åpne for en ny vår.

TEKST OG AKVARELL SISSEL GJERSUM

MAUR PÅ SVABERG

- Eller fortellingen om naturverneren som besøkte Sørlandet

På Naturvernforbundets tillitsmannstreff i Arendal i vinter ble som vanlig mye fin og saklig informasjon utvekslet. Arild Ådnem benyttet imidlertid anledningen til å kåsere usaklig om sørlendingen til Nils Kjær. Men kåseriet kan ha

gyldighet for langt langt flere enn bare sørlendingene, ettersom det setter søke-lyset på holdninger som er rikt representert i alle landsdeler. Derfor trykker vi det i sin helhet her, til allmenn ergrelse.

Plutselig sto han der – med bena på svaberg og sansene innehyllet i en skimrende myte om Sørlandet og Sørlendinger. Et kniplingsverk av en myte hvor sommerlyset spiller hvitt og gyllent med idyller og livsvise originaler. Han skjønnte at gamle Krag hadde rett: Verden er ikke grå, nei, verden er deilig! Verden er trekkspill og brus og mye annet søtt, kort sagt: Lykksalighet.

Nils Kjær sier som Aristoteles:

Lykksalighet består i friheten til å gjøre intet eller hva man har lyst til. Og slik skimter Sørlendingen ingen hindringer i horisonten, ingen skritt i trappene, ingen entreklokke, intet regningsbud, intet memorandum, ingen sky. Slik kan Sørlendingen flanere uanfektet mellom idyllhvitt skipperhuspanel og kjærtegnende svaberg. Og nå i tillegg: Østlendingen, den utsendte naturverner, men han følte intet kjærtegn – derimot en

aning uvær fra oven, for Nils Kjær satt der i sin lykksalighet, prustet i barten og fyrte av lynblikk skrått gjennom brilleglassene:

«Der har forvillet seg en maur herved på svaberg – den har åpenbart ingenting å gjøre på disse kanter. Her finnes ikke så meget som en tørr barnål å spekulere i. Den renner hit og dit og ser ingensomhelst oppgave å kaste sin flid på.» – hvorefter Sørlending Kjær lempelig manøvrer

Østlandsmauren over i et musling-skall og sender det ut på seiltur. Det trives mauren dårlig med, den hopper overbord, svømmer til lands og iler hjemover mot tua: foreningslivet med sine tusen må gjøremål.

Mauren er et krakilsk dyr. Derfor går ikke Sørendingen til mauren for å bli vis. Sørendingen har sin egen visdom. Den forteller at mauren lar seg drive ut i ulykken av sin egen iherdighet.

Skjebnetunge vognhjul knuser den iherdige.

Men dersom mauren bare hadde unnet seg en aldri så liten pliktfor-sømmelse, – ja, da hadde mauren lurt skjebnen og oppnådd lykksalig-heten: den slentrende livskunst med forkjærlighet for lediggang, det spontane, det ubekymrede liv.

Men om skyer skulle hope seg opp og gufse sitt gråvåte innhold ned-over Sørendingen, så beveger det ham ikke. Sørendingen står i regnet som en ensom ku, ubevegelig som en monumental figur i en fontene. *Hun har ingen interesse for sine omgivel-*

ser, ser vi med kjærske øyne – hun stirrer på de loddrette (sure) regnfib-rer med et uforstående blikk.

Når løftet Sørlandskua på hodet og rautet et aldri så lite: What have they done to the rain?

På Sørlandet bryter solen raskt gjennom skydekket, og snart er post-kortverdenen igjen den virkelige. Der får Nils Kjær øye på mauren som forsøker å riste av seg saltvann. Han stanser mauren med pekefinge-ren: «Hva er det du maser for, her har vi det så bra som vi kan ha det. Her fins ingen døde biller av inter-esse for deg og din tue.»

«Jeg tror nok jeg forstår det nå», piper mauren «men om dere ikke har grunn til å bekymre dere for dere selv, så har dere kanskje grunn til en smule bekymringer for andre?»

«Nei!» slår Kjær fast, han slår mauren nesten flat, «Jeg anmasser meg ikke å tilrope skapningen: «Gak hid og bliv vis».

Svaberget og mautua: To verdner i mellom hvilke det ikke går interes-sante forbindelseslinjer. Det beste

mauren derfor kan gjøre er å bli ved sin tue. Den ligger i skyggen av lykk-saligheten og er et mylder av godt og vondt. Så blandet, flertydig og uo-versiktlig innviklet er tua at maurens bevegelser må fortone seg menings-løse for solsidebetrakteren. Ved-kommende vil neppe ha mer forstå-else for og utbytte av maurens rast-løse aktivitet enn en gjennomsnittlig bispinne av en ishockey-kamp.

Mautua er labyrinter i labyrinter.

Her er de mest utspekulerte irr-ganger mellom kapital, historie, kul-tur og natur. I disse labyrinter drep-es folk i trafikken mens togbillet-tene blir dyrere. Tempoet i oljeletin-gen økes mens øvelser i oljevern blir avlyst p.g.a. dårlig vær. Vi sanker sammen 10 000 oljedrepte sjøfugl og koser oss med olje-eventyrets skatte-lettelser. Folk blir rikere og rikere mens miljøene synes å bli fattigere og de sosiale problemer større. Man forvandler vassdragene til energi slik at vi kan slippe å bruke vår egen på annet enn ergometersyklar. Man virrer rundt i et nevrotisk ambiva-lent forhold til naturen. Vi er en del av naturen, men står allikevel uten-for den. Vi er avhengig av naturen, men vi ønsker å forholde oss fritt til den: underlegge oss, bruke og for-bruke den i utallige sammenhenger. Naturvern er en prioritert oppgave i alle utredninger. Allikevel bygger vi ned mer natur i løpet av ti år nå enn på hundre år tidligere.

Urørt natur er viktig for oss. Der-for vil vi bygge 80 000 nye hytter i utmarka.

Det er tua hvor mauren virrer om-kring i sin flerdimensjonale labyrint. Men mautua er ikke svaberget – det skjønner mauren nå. Og mauren vil ikke kreve at noe skal gjøres der hvor intet bør gjøres fordi alt er i sin skjønneste orden. Sørendingen er som fiskeren Markus, fornøyd med sitt virke, og har all grunn til det. Derfor har Sørendingen fred i sitt indre og kjenner seg sikker og trygg. Nå må vinteren bare komme, nå har en noe å møte den med.

Vinteren kommer til tua også, men mauren vet ikke hva den skal møte den med og har derfor ikke fred i sinnet. Så til tross for at mau-ren vet at Sørendingen ikke vil an-masse andre med sin visdom, kneler den på maurknær og ber: «Vis oss hva vi skal gjøre i vår forbunds-tue hvor vi virrer og sliter med våre tu-sen ørsmå gjøremål. Hjelp oss slik at også vi kan slå oss til ro i et musling-skall og se vinterstormene trygt imøte.»

✻

TEGNINGER
AV
THORE
HANSEN

MEDALJENS BAKSIDE

Norges nye flora

Foto
Willy Haraldsen

Gunstig tilbud til Naturvern- forbundets medlemmer

Etter særskilt tillatelse fra Vivian Zahl Olsen selger Naturvernforbundet nå ut restopplaget av litografiet «Brushaneleik» til halv pris. Dermed har Naturvernforbundets medlemmer en sjelden mulighet til å sikre seg et «Vivian-produkt». Bruk bestillingskuponen på side 30 eller send egen bestilling og benytt dette generøse tilbudet fra Vivian Zahl Olsen, samtidig som ditt kjøp av litografiet «Brushaneleik» vil støtte forbundet økonomisk.

Østlandske Naturvernforening

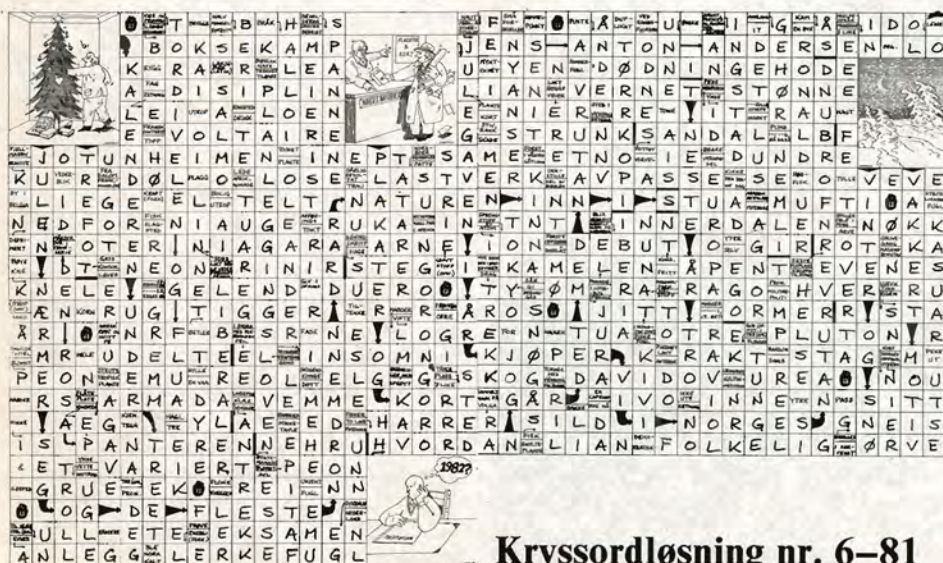
har hatt fotokonkurranse med tema «Oslo marka», og billedfremsyning på medlemsmøte i forbindelse med premieutdeling.

De tre første premiene gikk til:

1. premie Rolv Solhaug (med bildet til venstre)
2. premie Lise Henriksen
3. premie Terje Haugli

Kryssordvinnere

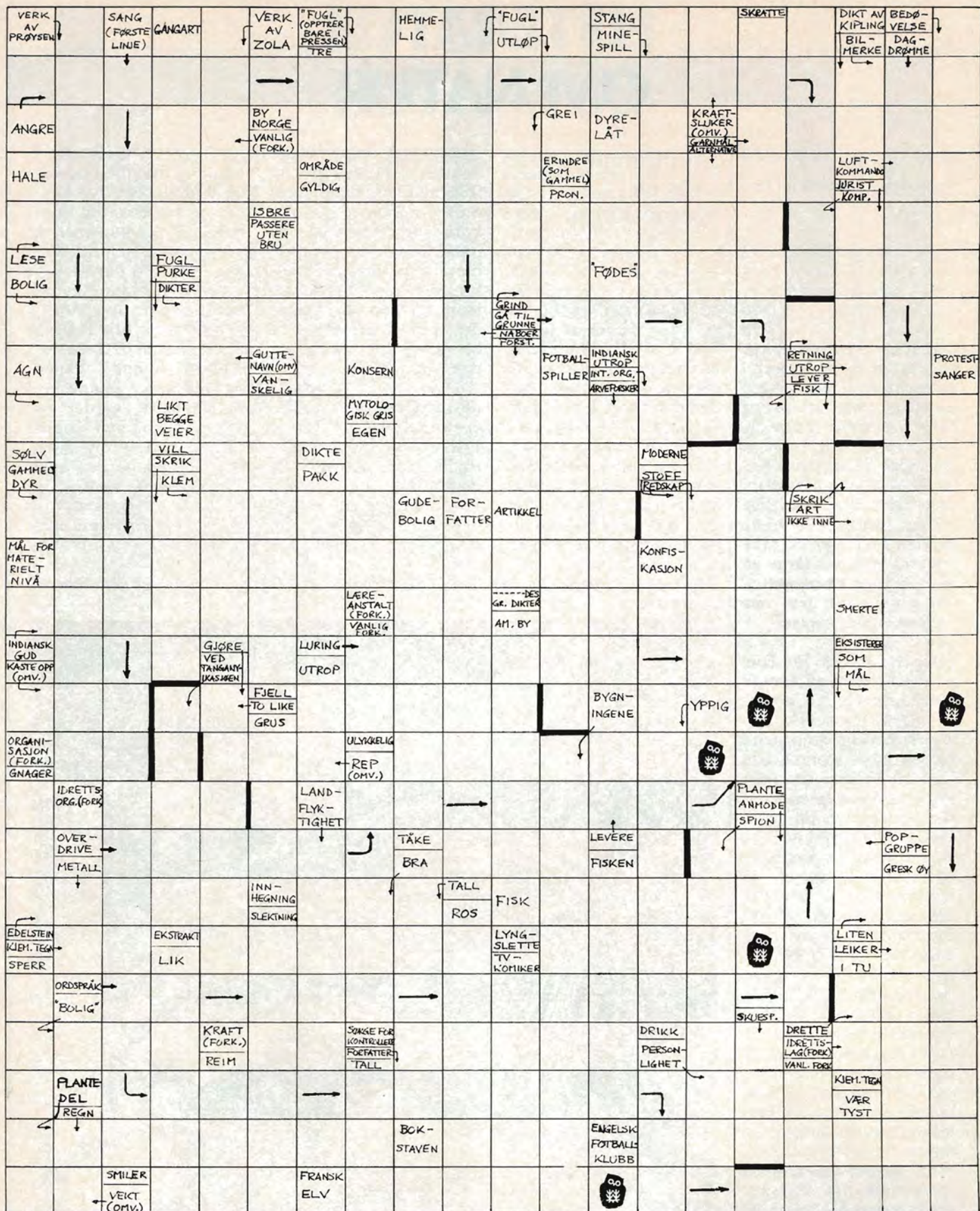
Vinnere av kryssordoppgaven i nr. 5-81 ble Svend-Olav Svendsen, Kongsberg, Gunnar Johansen, Løten, og Kjell Jan Myhrvold, Oslo – mens oppgaven i nr. 6-81 ble vunnet av Vidar Nærby, Trondheim, Magnhild Langseth, Løten og Sigmund Moen, Bodø.

Kryssordløsning nr. 6-81

Kryssordløsning nr. 5-81

Kryssord nr. 1-82

Som vanlig har vi tre praktfulle naturbøker som premie til hver av de tre først uttrukne, riktige løsninger. Ta gjerne en kopi hvis du ikke vil klippe i bladet.

Leveringsfrist 1. april

Navn

Adresse

Poststed

LITTERATUR OM NATUR

Far og Espen i isen

Da Espen hadde vært med faren sin på isbjørn-ekspedisjon til Svalbard, hadde han sikkert litt av hvert å fortelle gutta da han kom tilbake til skolen. Men faren, som heter Thor og er isbjørnforsker, har heller ikke villet forbigå begivenheten i stillhet. Han har skrevet bok om reisen, sånn at alle små og store gutter (og jenter) kan lese om Espens opplevelser i isen.

Og det er ikke lite han har vært med på, langs Svalbards kjølige kyster og ute i drivisen. Han har så å si bodd i isbjørnens barselstue på Kong Karls Land, han har satt øremerker på intetanende isbjørn og gjort sitt til å sette verdensrekord i ringmerking av ismåker. Men det viktigste er at han har lært en god del om natur, dyr og liv på Svalbard. Og noe av det han har lært finner vi igjen i boka, i form av samtaler med faren og de andre deltakerne i ekspedisjonen. Boka roper at faren kan mer enn sin isbjørnbiologi, han kan også skrive greit og lett-fattelig for barn, og formidle naturkunnskap og naturvernsynspunkter sånn at det nesten blir spennende. Og det gjør ikke boka dårligere at den er full av fine farge-fotos. (Thor Larsen: «Espen i isen». 92 sider. Grøndahl & Søn Forlag).

r.f.

Monument over en bjørneskytter

I så å si alle landsdeler har det levd bjørnejegere som det går frasagn om den dag i dag. En av dem er Tarjei Nevahaug, født i Mo i Telemark i 1844. Han var kanskje ikke den største og mest berømte av dem, ikke den som har flest bjørneliv på samvit-tigheten. Men han kan

sikkert stå som ekspon-ent for tidligere tiders folkehelt i bygdene, jege-ren som med kløkt, kunnskap og mot kom til unnsetning når bjørnen ble altfor plagsom. Derfor kan også boka om ham stå som et monu-ment over alle de store bjørnejegerne i det for-rige hundreåret.

Det som gjør at «Bjøn-neskyttaren» kan kalles et monument, er Reidar Fritzvolds tegninger, 150 i tallet, som preget hvert eneste oppslag i boka. Bak disse illustrasjonene ligger det ikke bare en selvfølgelig tegneferdig-

het, men en innlevelse i natur og livsvilkår i skog- og fjellbygdene for hun-dre år siden som gjør boka til en kunstnerisk bragd av de sjeldne. Rei-dar Fritzvold har så å si vandret i bjørneskytte-rens fotspor, og i kunst-nerens strek blir leseren kjent med alt det som var Tarjeis hverdag – våpen og redskap, mennesker og dagligliv, gårder og setre, skog og fjell – og et rikt og mangfoldig dyre-liv. Det må ha tatt år å oppsøke dette stoffet, og å feste det til papiret.

Men det fins også noe å lese i boka, selv om

Tegningene på denne og neste side er hentet blant Reidar Fritzvolds illustrasjoner i «Bjønneskyttaren».

LITTERATUR OM NATUR

ordet lever litt i skyggen av bildene i dette praktverket. Skildringen av bjønneskytteren og gjenfortellingen av alle historiene som går om ham er satt i pennen av Olav Dalen, på levende telemarksdialekt. Dessuten skriver Olav Bø om bjørnen i folkediktning og folketro, mens Ivar Mysterud bidrar med en artikkel om bjørn og bjørneforskning i dag.

(Olav Dalen: «Bjønneskytteren». Teikningar av Reidar Fritzvold. 182 sider. Oluf Rasmussen forlag).

Den sagnomsuste Krokskogen

Når Krokskogen er blitt eventyrskogen fremfor noen i nordmenns bevissthet, skyldes det selvfølgelig først og fremst Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe. «En sommernatt på Krokskogen» har vært barnelærdom for de fleste, og de fleste vet hvor Jørgen Moe befant seg da «det lysnede i skoven».

Men også andre har skrevet om Krokskogen i tidens løp, og i H. O. Christophersens antologi «Krokskogen i gamle dager» finner vi et allsidig utvalg, fra Snorre til Ringeriks-dikteren Elling M. Solheim. Alt i alt gir samlingen et rikt bilde av natur, mennesker og virksomhet i et østlandsk skogområde før skogsbilveienes og hogstflatenes inntogsmarsj. Boka er gjennomillustrert med

gamle fotografier og dessuten noen eksempler på hvordan de gode, gamle dagers reisende håndmalere opplevde Krokskog-naturen.

(H. O. Christophersen: «Krokskogen i gamle dager». 184 sider. Grøndahl & Søn Forlag).

r.f.

Vår ville flora

Det fins mange håndbøker av typen «flora», der vi amatører kan slå opp i håp om å kunne bestemme en merkelig plante vi har snublet over. Derfor er det grunn til å ønske velkommen en populær fremstilling som går et skritt videre, som beskriver plantesamfunnene og plantenes tilpassning til forskjellige livsmiljøer. Boka, som opprinnelig er engelsk, foreligger nå på svensk under tittelen «Vår vilda flora», bearbeidet for nordiske forhold av Hugo Sjörs. Geografisk dekker boka området fra Biscaya til Varangerhalvøya. Det er lagt vekt på populær fremstilling, og alle med naturinteresse litt over gjennomsnittet bør kunne lese den. Boka har staselig format og er overdådig illustrert i farger. Fotografiene er for det meste gode, men noen forsvarer ikke sin plass i et praktverk som dette.

(«Vår vilda flora i Norden och Västra Europa». Svensk utgave ved Hugo Sjörs. 180 sider. Förlags AB Wiken).

r.f.

De usynlige forurensningene

De farligste forurensningene er den usynlige forgiftningen av vår hverdag. Folk bedrar seg selv hvis de tror at spredningen av helse- og miljøfarlige stoffer i dag er under betryggende kontroll. Det er delte meninger om hvor stor risiko vi løper, men det er ingen faktisk dekning for å hevde at vi kjenner følgene av det gigantiske eksperiment vi alle deltar i. Mange av våre fremste forskere er da også de første til å understreke at vi i det hele tatt ikke har kjennskap til mange av de forurensninger som spres i vår miljø. Hvordan skal vi da kunne ha kontroll med følgene?

Spørsmålet stilles i boka «Vår forgiftede hverdag», av journalist Kjell Ivar Wålberg, som med stipend fra Forskningsrådenes samarbeidsutvalg har laget en rapport om forekomsten av slike stort sett usynlige forurensninger – mikroforurensninger – vårt miljø, og hva forskerne til nå faktisk vet om virkningene på miljø og helse. Wålberg har samarbeidet med en rekke forskere om bakgrunnsmateriale til boka.

Boka legger i sin rapport hovedvekten på forurensninger som i hovedsak spres som luftforurensninger, og i situasjonsbeskrivelsen vies norske forhold størst oppmerksomhet. Den vil senere bli fulgt opp med en tilsvarende statusrapport om miljøgifter og forurensninger i våre vannforekomster.

NATURVERN I ANDRE LAND

Finsk innsjø-sel i faresonen

I den finske innsjøen Saimen lever en relikte form av ringsel, som nå er sterkt i faresonen. I en artikkel i det finske naturvernforbundets tidsskrift opplyses at det i følge ferske undersøkelser bare er 100–120 dyr tilbake. Dette innebærer at bestanden i løpet av kort tid har gått kraftig tilbake. De viktigste årsakene er forurensninger og økende trafikk på innsjøen. Dessuten omkommer mange unge ringsele i fiskegarn. Man mener derfor at fiske med faststående redskap bør innskrenkes i noen vårmåneder i områder der

Saimen-selen yngler. Men den største faren for denne enestående selen på litt lengre sikt er kanskje en planlagt regulering av innsjøen der den hører hjemme.

Ingen trær for hvitryggspetten

Hvitryggspetten er blant de hakkespettene som rammes hardest av det moderne skogbruket, avhengig som den er av gamle og døende løvtrær, der den finner insekter til livets opphold. Undersøkelser i Finland viser at arten nå må anses for å være direkte truet der. Og årsaken angis å være lauvskogens tilbakegang.

Håp for vandrefalken!

Fra England meldes at bestanden av vandrefalk viser økende tendens i de fleste landsdeler. Man mener at denne positive utviklingen skyldes forbudet mot bruk av dieldrin og den innskrenkede bruk av DDT. Særlig bemerkelsesverdig er det at bestanden øker til tross for at stadig flere vandrefalkunger blir tatt av falkonerer.

Også for enkelte andre arter som er oppført på Europarådets liste over truede dyr har situasjonen bedret seg noe siden listen ble utarbeidet i 1974. F.eks. observeres det nå flere ringgjess enn

før på vinteroppholdsstedene i Nordvest-Europa. Hvis denne arten, som hekker i Sibir, blir effektivt vernet i alle land der den oppholder seg om vinteren, skulle det være håp om fortsatt fremgang.

En ny og to gjenfødte

Mot slutten av fjoråret ble det gjort funn som ikke nettopp hører til dagens orden. Mens det stadig strømmer inn meldinger om arter som er forsvunnet, kunne «New Scientist» i november bringe den sjeldne nyhet at to arter som var ansett som utryddet, igjen var dukket opp. Dessuten kunne tidsskriftet melde at en helt ny og ukjent krypdyrart var funnet.

En av de gjenoppdagede artene var en løvhyttefugl, en gruppe som, fordelt på mange arter, først og fremst forekommer på New Guinea. Navnet har disse fuglene fått fordi hannen i forbindelse med paringsleken bygger mer eller mindre kunstferdige «hytter», blant annet av løv. Den gjenoppdagede arten er tidligere overhodet ikke sett av noen vitenskapsmann, og den var bare kjent fra tre skinn som i 1895 ble solgt på et fjærmarked i London, uten at man kjente opprinnelsen. Det var en amerikansk ornitolog som under sitt åttende besøk på Papua, New Guinea, ble den første vitenskapsmann som har sett lys levende eksemplarer av denne løvhyttefuglen.

*

I 1978 regnet man med at bestanden av svartfot-

Hvitryggspetta er etter alt å dømme den spettearten som går de trangeste tider i møte i Norden, takket være mangel på gamle trær. Foto Dag Kjelsaas.

NATURVERN I ANDRE LAND

ilder, et mårdyr som tidligere var utbredt på prærien i Nord-Amerika, var forsvunnet for godt. Etter at det ble klart at arten var i faretruende tilbakegang, ble det i begynnelsen av 1970-årene fanget en del dyr. Tanken var at man skulle drive oppdrett med disse dyrene og på den måten redde arten fra undergang. Forsøket ble imidlertid mislykket, dyrene trivdes ikke, og den siste kjente svartfotilderen døde i 1978. Siste sommer kom imidlertid en hund hjem med en svartfotilder som den hadde drept. Dette førte til at undersøkelser ble satt i gang, og i høst lyktes det å fange en lys levende, vill svartfotilder. Før dyret fikk friheten tilbake, ble det utstyrt med radiosender. Og så venter zoologene på signaler som kan gi ytterligere opplysninger om den siste resten av arten.

*

På Fiji forekommer en iguan, en stor øgle, som en britisk zoolog ville kikke nærmere på. Under sin jakt på øglen kom han imidlertid over en ganske annen art enn den som var kjent fra før. Og nærmere undersøkelser viste at det dreide seg om en absolutt nyoppdagelse, en fullstendig ukjent art. Zoologen forteller at den nye arten er større og mer primitiv enn den andre Fiji-arten, og at den mest av alt minner om en liten dinosaur. Nyoppdagelsen førte til nærmere undersøkelser, som resulterte i at nok en koloni ble funnet. Det arbeides nå med planer om å frede den vesle øya der den første kolonien ble funnet, og som et første

*I Frankrike er det dårlige tider også for røy og tiur, men nå skal det tas et krafttak ...
Foto Arild O. Gautestad.*

tiltak har man fjernet et par hundre geiter som beitet der.

Frankrike vil redde storfuglen

Storfuglen er blitt en meget sjelden art i Frankrike, men nå vil man gjøre et forsøk på å redde tiur og røy fra undergangen. Etter et internasjonalt møte av hønsefuglekspertene siste høst, har både regjeringen og lokale myndigheter i distrikter der storfuglen forekommer forpliktet seg til å gjennomføre en forvaltning av storfuglstammene i overensstemmelse med hva man i dag vet om arten og de krav den stiller til leveområde.

1981 – rekordår for svensk fjellrev

I følge det svenske Naturvårdsverkets publikasjon «Miljøaktuelt» ble det i fjor satt til verden langt flere fjellrevunger enn vanlig i de svenske fjelltraktene. I de tre länen der det er gjort undersøkelser (Jämtland, Norrbotten og Väster-

botten) ble det tilsammen observert 257 fjellrevunger. Året før ble det i alt sett bare 5 unger, og i 1979 ingen.

Det er kjent at antall unger i fjellrevkullene varierer sterkt i takt med svingningene i bestanden av smågnagere, og at yngling kanskje ikke forekommer i det hele tatt når lemenen er nede i en bølgedal. 1981 var ikke av de helt store lemenårene i de svenske fjellene, og man er derfor overrasket over den store produksjonen av fjellrevunger. Hva årets kraftige økning vil bety på lengre sikt for fjellrevbestanden er uvisst. Og Naturvårdsverket understreker at det gjenstår å se hvor mange av årets fjellrevunger som overlever til neste gang det blir et godt yngleår for arten. Alt i alt har imidlertid undersøkelsene, som er gjennomført årlig siden midten av 1970-årene, vist at situasjonen ikke er fullt så mørk for fjellreven som man tidligere har trodd, og på oversikten over de enkelte artenes situasjon i Sverige er fjellreven nå flyttet fra kategorien «truet» til «sårbar».

Truet av turister

Sanddynene i Maspaloma på Kanariøyene er midlertidig vernet av de spanske myndighetene. Årsaken er at sanddynene har vært sterkt hjemsokt av en stadig økende turistflom. For et annet verdifullt sanddyneneområde, Corralejo, er fremtiden enda mer usikker. Her planlegges turistinnretninger som skal dekke et område på mer enn 5000 dekar, og som fullstendig vil endre naturforholdene i distriktet.

60 000 småfugl lovlig fangst i Belgia

I Belgia ble det i 1981 fanget 60 000 småfugler – på fullt lovlig vis! Denne anselige kvoten fordeles mellom profesjonelle burfugloppdrettere og amatører på burfuglområdene. Fuglene, som er fordelt på 13 trekkfuglarter, kan altså trøste seg med at de ikke havner på middagsbordet. Den lovlige belgiske fuglefangsten er klart i strid med Bernavtalen.

TIL
NORGES NATURVERNFORBUND
POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG – OSLO 1
POSTGIRO 2362259 (gjelder bare salget) – BANKGIRO 6001.05.70835

TLF. SALG:
(02) 33 10 27

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:

- Samlet kjøp for inntil kr. 20,-, gebyr kr. 4,-
- Samlet kjøp for inntil kr. 50,-, gebyr kr. 6,-
- Samlet kjøp for over kr. 50,-, gebyr kr. 10,-

Navn: (i BLOKKBOKSTAVER)

Adresse:

Poststed:

NB! Husk å angi betalingsmåte ved bestilling. De som ikke gjør det vil få bestilte varer tilsendt pr. postoppkrav.

- ☐ Det samlede beløp i kr. (inklusive eksp.gebyr) sendes vedlagt i sjekk/sendes samtidig pr. bankgiro/postgiro/postanvisning.
(Stryk det som ikke passer!)

OBS! Varer som betales oss pr. bank- postgiro/postanvisning eller pr. sjekk blir ikke sendt fra NNV før beløpet er mottatt.

- ☐ Jeg/vi ønsker å betale mot oppkrav, og må da betale oppkravsgebyr og porto i tillegg.

Ved enhver innbetaling, vennligst skriv hva betalingen gjelder! Og husk – rask og riktig ekspedering er avhengig av at bestilleren har tydelig navn og adresse.

KALENDER/PLAKATER

101	 eks.	Plakat «Fjellbakkestjerne» å kr. 30,-	tils. kr.
102	 eks.	Plakat «Svalestjert» å kr. 30,-	tils. kr.
103	 eks.	Plakat «Perleugle» å kr. 30,-	tils. kr.
104	 eks.	Plakat «Rådyrkalv» å kr. 30,-	tils. kr.
105	 eks.	Plakat «Gaupe» (E. Struksnes) å kr. 50,-	tils. kr.
106	 eks.	Plakat «Olje eller fisk?» (Rune Anderson) å kr. 15,-	tils. kr.
107	 eks.	Plakat «Vassdragsvern» (Morten M. Kristiansen) å kr. 30,-	tils. kr.
108	 eks.	Plakat «Darugiella – Maktas språk» å kr. 30,-	tils. kr.
109	 eks.	Plakat «Vinterfugler» Staffan Ullström å kr. 25,-	tils. kr.
110	 eks.	Plakat «Spiselige ville bær» (Hedvig Wright Østern) å kr. 35,-	tils. kr.

PROSPEKTKORT

200	 sett	Prospektkortserie «Kort og godt» (Morten M. Kristiansen) å kr. 10,-, sett å 9 stk.	tils. kr.
201	 sett	Prospektkortserie «Nasjonalparker» å kr. 12,-, sett å 9 stk.	tils. kr.
203	 sett	«Indianerbrevet» å kr. 35,- sett å 5 stk.	tils. kr.
204	 sett	Vinterkort – enkle 9 kort å kr. 20,-	tils. kr.
205	 sett	«Fuglefrimerker» (Ree/Fjeldsø) sett å 9 eks. enkle å kr. 20,-	tils. kr.

MERKER

300	 eks.	Stoffmerke «Norges Naturvern- forbund» å kr. 10,-	tils. kr.
301	 sett	Sett å 4 stk. klebemerker Norges Naturvernforbund å kr. 15,-	tils. kr.
302	 eks.	Medlemsnål i sølv å kr. 10,-	tils. kr.
	 eks.	Medlemsnål i sølv (m/sikkerhetsnål) 1 1/2 x 1 1/2 cm å kr. 20,-	tils. kr.
303	 eks.	Medlemsnål i gull å kr. 20,-	tils. kr.
304	 sett	Sett å 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg» å kr. 25,-	tils. kr.
305	 sett	Sett å 5 stk. sy-på-refleks «rund» å kr. 25,-	tils. kr.
306	 eks.	Stoffmerke «Aksjon Rovfugl» å kr. 10,-	tils. kr.
307	 sett	Sett å 5 stk. klebemerker «Aksjon Rovfugl» å kr. 10,-	tils. kr.

308	 sett	å 5 stk. klebemerker store «La naturen gå i arv» å kr. 25,-	tils. kr.
309	 sett	å 10 stk. brevmerker «La naturen gå i arv» å kr. 10,-	tils. kr.

KUNST

400	 eks.	Tresnitt bjørn (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.
401	 eks.	Tresnitt ulv (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.
402	 eks.	Tresnitt gaupe (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.
403	 eks.	Tresnitt jerv (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.
404	 eks.	Tresnitt oter (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.
	 sett	Sett å 5 stk. tresnitt (bjørn, ulv, gaupe, jerv, oter) å kr. 150,-	tils. kr.
405	 eks.	Litografi «Brushaneleik» (Vivian Zahle Olsen) å kr. 150,-	tils. kr.

LITTERATUR

500	 eks.	U. Hafsten «Naturvernets århundre» å kr. 14,-	tils. kr.
501	 eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur» å kr. 5,-	tils. kr.
502	 eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur supplement» å kr. 15,-	tils. kr.
503	 eks.	A.-I. Jansen «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» å kr. 20,-	tils. kr.
504	 eks.	M. Segnestam «Den første naturboka» å kr. 15,-	tils. kr.
505	 eks.	Perarvid Skog «Økologi» å kr. 15,-	tils. kr.
506	 eks.	NNV's Energimotmelding å kr. 20,-	tils. kr.
508	 eks.	Bredo Berntsen «Naturvernets historie i Norge» å kr. 65,-	tils. kr.
509	 eks.	H. Solheim «Olje eller fisk?» å kr. 24,-	tils. kr.
510	 eks.	Bryne/Garnåsjordet/Hofseth/Parr. «Energi, miljø og samfunn» å kr. 68,-	tils. kr.
511	 eks.	Alta-motmeldingen å kr. 20,-	tils. kr.
512	 eks.	«Dei siste vassdraga» å kr. 25,-	tils. kr.

+ porto og ekspedisjonsgebyr kr.

TOTALT kr.

Vi trenger flere medlemmer!

Ved å verve ett eller flere medlemmer støtter du Naturvernforbundet – og yter dermed en aktiv innsats i naturvernarbeidet. Dessuten vinner du en av disse

Dette kortet gir ikke premie

men brukes av dem som vil gjøre Naturvernforbundet en tjeneste, men som selv ikke vil gå til direkte verving.

På dette kortet føres opp navn på personer som kan tenkes å ville bli medlemmer av forbundet.

PREMIENE

1 nytt medlem	:	Stoffmerke NNV
2–3 medlemmer	:	Fossekall- tresnitt
4–5 medlemmer	:	Neverbutt
6–7 medlemmer	:	Glass
8–9 medlemmer	:	Keramikkopp
10 medlemmer	:	NNVs emblem som anheng, sølv
15 medlemmer	:	Samekniv

Premiene gjelder vervet hovedmedlem – to familiemedlemmer regnes som ett hovedmedlem.

Premiekort

Dette kortet brukes bare når du verver **nye** medlemmer, og når **du selv** tar inn kontingenten for disse og sender inn kontingentbeløpet til Naturvernforbundet.

Årskontingenten er for 1982

Kr. 75,— for hovedmedlemmer (inkl. Norsk Natur)

kr. 10,— for familiemedlemmer (hovedmedlems ektefelle eller hjemmeværende barn under 25 år)

kr. 1500,— for livsvarig medlemsskap for hovedmedlem.

Send prøveeksemplar av Norsk Natur og annet materiell til:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Flere navn enn det er plass til her? Send egen liste!

- + Kortet klippes ut og sendes forbundet.
- + Porto er betalt av oss.
- + Kontingentbeløpet for de nye medlemmene sendes over **postgiro 5094602 eller bankgiro 6001.05.70835**
- + Når vi har mottatt kontingentbeløpet sender vi premien til deg.

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

Navn:

Adresse:

Poststed:

NORGES NATURVERNFORBUND – POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG, OSLO 1
PRIORITERTE BLAD

Premiekort

Dette kort gir IKKE
premie

BREV

Premieverving

Ververens navn:

Adresse:

Poststed:

BREV

PRØV Å VERVE DISSE

Dette kortet brukes av dem som vil gjøre forbundet en tjeneste, men som kvier seg for å gå til direkte verving. Her fører man opp venner og kjente som kan tenkes å ville bli medlemmer. Disse vil så få tilsendt prøveeksemplar av tidsskriftet og annet materiell fra forbundet.

NB! Dette kortet gir ikke premie

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Norges
Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Norges
Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1